

21ste ZITTING. — 10 JANUARIJ.

*Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.*21ste ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 10 JANUARIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Interpellatie van den heer Hartsen over de doorgraving van Holland op zijn smalst. — Voortzetting der beraadslaging over de wets-ontwerpen tot vaststelling der Staatsbegroting voor 1865; beraadslaging over hoofdstuk IX. — Beraadslaging over en verwerping van een voorstel tot het houden eener avondzitting.

Voorzitter: de heer **Phillipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 34 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, Michiels van Kessenich, Blankenheim, Taets van Amerongen, van Aylva van Pallandt, Hengst, van Beeck Vollehoven, de Vos van Steenwijk, Nobel, Bosch van Drakestein, Messchert van Vollenhoven, Cost Jordens, van Rhemen van Rhemenshuizen, Franssen van de Putte, van Meeuwen, Schimmelpenninck van der Oije, van Nispen van Pannerden, Viruly, Tonckens, Huydecoper van Maarsseveen, Verschoor, Smit, van Vollenhoven, Hartsen, van der Heim van Duyvendijke, van Andringa de Kempnaer, van Eysinga, van der Lek de Clercq, Boreel van Hogelanden, van Sasse van Ysselt, van Heeckeren van Wassenaer, Sassen en Cremers;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De Commissie voor de Verzoekschriften brengt het navolgend verslag uit:

De heer **Hengst**, Voorzitter der Commissie:

In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een adres van de heeren R. Vreede Bik, oud-gouverneur van Celebes, laatst resident van Soerabaja, staatsraad honorair, en D. C. van Hogendorp, oud-hoofd van gewestelijk bestuur van Buitenzorg, van Kadoe, Banjoemas, Japara en Samarang, van den 2den Januarij jl., daarbij overleggende een afschrift van een adres aan Zijne Majesteit den Koning gerigt, in dato 31 December 1864, tevens, namens de mede-onderteekenaren van dit adres, bezwaren inhoudende tegen de rigting aan het regeringsbeleid voor Indie gegeven. Naar hunne beschouwing heeft Nederland grootendeels de welvaart te danken aan zijne Oost-Indische bezittingen. Deze uitkomst is verkregen door de vroeger tot stand gebragte regelingen. Thans ontstaat daarin onzekerheid, weifeling en stelselloosheid. Die stelselloosheid blijkt onder andere uit de laatstelijk tot stand gebragte regeling der suikercultuur. Bij die regeling gaat men uit van de veronderstelling van toereikend aanbod van vrijwilligen arbeid. Daardoor geraken de suikercontractanten in de onmogelijkheid om aan hunne verplichtingen te voldoen. In het algemeen op voldoende bod van vrijen arbeid kan niet gerekend worden en mitsdien blijft de hulp van bestuurswege onmisbaar. Een onderzoek, nog weinige jaren geleden op Java ingesteld, heeft geleerd dat de bevolking in de meeste gevallen voor wezenlijk vrijen arbeid, vooral veldarbeid, ongeschikt was, en het maken van inbreuk op het den hoofden toekomend regt tot eene omkeering der inlandsche maatschappij en tot ondergang der gouvernements-cultuur zou leiden. In verband tot den vrijen arbeid heeft de Regering nog groote hervormingen op het oog: wijziging van het territoriaal belastingstelsel, verandering in heerediensten, afschaffing van het meerendeels op Java bestaande gemeentelijk grondbezit en het stellen van regtstreeksch landbezit daarvoor in de plaats. De Javaansche instellingen berusten van eeuwen op het gemeentelijk grondbezit, de rigting van de tegenwoordige Regering brengt tot eene tegenovergestelde uitkomst. Adressanten vinden het zeer bedenkelijk dat onze bezittingen en met name het eiland Java op de meest uitgebreide schaal voor den Europeaan ter exploitatie moet openstaan; dat beginsel achten zij gevaarlijk, zoowel uit een finantieel als uit een staatkundig oogpunt. Zij meenen dat er niet ééne geldende reden kan worden aangevoerd om toe te geven aan den drang van de zoogenaamde hervormingen, welke eene maatschappelijke omkeering der Javaansche maatschappij veroorzaken, en dit geschiedt nu door het doen van grepen in het bestaande, door het roekeloos ondernemen van het gezag der hoofden, door het opheffen van regeling naar aloude gebruiken, in het belang der orde en openbare veiligheid tot dusverre noodig geacht. De onzekerheid wat eigenlijk verlangd wordt, gevoegd bij de moeilijkheid om doel en middelen in overeenstemming te brengen, heeft niet nagelaten op de bestuurders een noodlottigen invloed uit te oefenen; in één woord, de regelende hand van het Bestuur ontbreekt meer en meer. Ambtenaren, nog in de kracht van hun leven, verlaten meer dan in een vorig tijdvak de dienst van den Staat. Bovendien, de uitgaven in Indie stijgen zonder evenredige stijging van inkomsten, de vrees ontstaat aldus dat na eenige jaren en voor Nederland en voor Indie door teruggang en verval van toestand zal zijn in het leven getreden, welke alle uitzigt op herstel onmogelijk zal maken. Maar vooral uit het oogpunt van staatsbelang, waarvoor het nuttig bezit van Indie op den voorgrond staat, liggen de heillooze gevolgen der tegenwoordige regeringsrigting voor de hand. Verder treden adressanten in eene beschouwing der nadeelige gevolgen, welke de vestiging van particuliere ondernemers te midden eener zoo talrijke bevolking als die van Java zal veroorzaken; die ondernemers zullen een ander belang vertegenwoordigen dan dat van Nederland. En wat de industrielen zelve betreft, hoe zal men bij magte zijn bij eventuele verwikkelingen tegenover de inlandsche bevolking hen te beschermen? En toch, door te zeggen: wij stellen voor u Java open, rust op Regering de verplichting van verantwoordelijkheid voor verliezen en rampen. De inkomsten van Indie zullen in een niet verwijderd tijdvak door de uitgaven voor bescherming en defensie verzwolgen worden. Omtrent de gewigtige vraag, op welke wijze het bedoeld exploitatie-systeem, vooral bij grooten toevloed van Europeanen naar Java, tegenover die miljoenen inboorlingen behoorlijk zal beschermd worden, is het antwoord onzeker. Het staatsbeleid vordert, alvorens op den ingeslagen weg voort te gaan, dit aan te toonen zonder in ruïneuse uitkomsten te vervallen; doch dit is niet geschied. Adressanten verklaren te zijn gestemd voor particuliere industrie, ook op Java; maar waarborgen moeten gegeven worden voor de inwendige rust, zonder het cultuurstelsel en de belangen der inheemsche bevolking te schaden. Maar waarom

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

daartoe als bij uitsluiting Java gekozen, en zulks tot ondergang van een daar voordeelig en gunstig werkend stelsel? Nederlandsch-Indie is groot genoeg om aan de opgewekte krachten het eigenaardig terrein aan te wijzen. Zonder te willen wijzen op de directe en indirecte voordeelen voor Nederland in het cultuur- en consignatiestelsel, meenen zij dat de stijging van arbeidsloonen, voor een groot deel het gevolg van mededinging van particuliere ondernemers onderling, die industrie ten laatste in den grond zal boren, en bovendien er zeker toe zal leiden om het cultuurstelsel te doen vallen.

Verder komen adressanten op tegen het gevaarlijk beginsel: Java tot een vrijen en onafhankelijken Staat op te leiden. Eene geheel vrije drukpers is daartoe op den duur de meest magtige hefboom; naar hunne beschouwing is de vrije drukpers voor Indie zonder gevaar niet aan te nemen. Adressanten meenen dat de uitzetting der schrijvers van oproerige dagbladartikelen het bewijs geeft dat de vrijheid van drukpers, hoe heilzaam elders, in Indie niet te huis behoort. Verder wijzen adressanten op het gevaarlijke dat er in gelegen is om inlanders tevens benoembaar te stellen bij de burgerlijke dienst; zij beschouwen dit in strijd met den geest en de letter van het regeringsreglement. Dat besluit houdt niet minder in dan eene volkomene gelijkstelling der rassen. Met dit besluit is onze verhouding tot de volken, aan Nederlands magt onderworpen, als het ware omgekeerd en, om zoo te zeggen, een begin van uitvoering gegeven aan het beginsel: het opleiden van Indie tot een vrijen en onafhankelijken Staat. Adressanten beschouwen den toestand van Indie als zorgwekkend en met regeringsbeginselen als de tegenwoordige de toekomst van Nederland in hooge mate hagchelijk. Zij uiten den wensch dat er maatregelen worden genomen om het voordeelig en rustig bezit van die gewesten voor het Vaderland te verzekeren.

Vermits die onderscheidene bezwaren bij de behandeling van hoofdstuk IX der Staatsbegrooting van 1865 ter sprake kunnen komen, heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, dit verzoekschrift, met het daarbij gevoegd adres aan Z. M. den Koning, ter griffie neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De heer **Hartsen**: Mijnheer de Voorzitter, ik wenschte aan de Vergadering verlof te vragen om in den loop der zitting van heden op een door u te bepalen uur, aan de Regering eenige vragen te richten over de doorgraving van Holland op zijn smalst.

De **Voorzitter**: Indien de Kamer dit verlof wil verleenen, stel ik voor, die interpellatie te bepalen op heden na de pauze.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting der beraadslaging over de ONTWERPEN VAN WET TOT VASTSTELLING DER STAATSBEGROOTING VOOR 1865.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IX DER STAATSBEGROOTING VOOR 1865 (Departement van Kolonien).

De heer **Hartsen**: Het heeft mij getroffen, bij het terugzien op den loop der koloniale zaken gedurende de laatste jaren, hoe die quaestie ieder jaar in omvang, in portée, in belangrijkheid toeneemt. Wat is het nog weinige jaren geleden dat voor het eerst gesproken werd over vrijen arbeid en de cultures op Java. Sedert de gebeurtenissen van Cheribon en Rembang bekend geworden zijn, durft men er ter naauwernood van spreken; Pekalongan zet er de kroon op. Later is hier een Minister opgetreden, die, gedreven door een gevoel van welwillendheid voor particuliere belangen, een stelsel van toelating van particuliere teelt op Java verdedigde. Ik kon mij niet met dat stelsel niet vereenigen, niet omdat ik die schijnbaar parasitische plant wilde uitroeien, — ook ik wil die aankweeken en zelfs bevorderen, maar onder zekere voorwaarden. Het kwam mij echter voor dat het stelsel, zoo als het ons toen werd voorgelegd, de strekking had om ons te laten doen een eersten stap op eenen weg, die ons misschien ondanks ons zelven veel verder zou voeren dan wenschelijk was.

Daarna trad een Minister op, die als regerings-programma op den voorgrond stelde, dat het streven van de Regering moest zijn om de belastingen, die tot nog ten deele in arbeid werden opgebracht,

geheel in geld te doen betalen. Dat is nog het programma van deze Regering, want het is als zoodanig bevestigd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, en door zijnen voormaligen ambtgenoot van Kolonien werden daaraan stellingen toegevoegd, die de strekking hadden om particuliere landbouw-ondernemingen op Java niet meer te doen beschouwen als toegelaten, maar als een wettig koloniaal element. Dat was alweder eene schrede verder.

Een jaar geleden hoorden wij verkondigen: Java is in de oogen van de Regering de rijkste provincie van Nederland. Als wetgeving van de stelling van het bestuur van het bestaan van een Europeesch element in Indie ging men zoo ver om ons te melden, dat het voor Nederlanders, om tot vestiging op Java te worden toegelaten, slechts noodig was het bewijs te leveren dat zij voldaan hebben aan de nationale militie. Dat was eene groote schrede verder.

Maar thans wordt ons geheel regeringsstelsel op Java met één woord verklaard te zijn *vicius*. Zoo is dan in den tijd van vier jaren de sneeuwbal, die zich voordeed onder den vorm van eene schijnbaar luttele cultuur-quaestie, tot een avalanche aangegroeid, die ons geheel regeringsstelsel treft en verplettert. De Regering, die afkeurt, wil dus hervormen: het cultuurstelsel, heerediensten, het binnenlandsch bestuur, het landelijk stelsel, in één woord het geheele regeringsstelsel. Ik moet zeggen, dat die onbestemde zucht tot hervorming, die *negative* politiek, die afkeurt zonder te formuleren wat men in de plaats wil stellen, mij in hooge mate bezorgd maakt. Op een gebied, waar stabiliteit een eerst vereischte is, waar onzekerheid en stelselloosheid moeten leiden tot vernietiging van gezag en dus tot de schromelijkste gevolgen, kan ik mij niet vereenigen met eene politiek, die zich bepaalt bij afkeuren en die hervormen op den voorgrond stelt, zonder te formuleren welk stelsel men wil invoeren, zonder uit te drukken wat men wil hervormen en hoe men wil hervormen.

Intusschen bekend te Minister nu, dat er malaise is. Dit, het zij in het voorbijgaan gezegd, klinkt anders dan hetgeen de Minister zoo goed was mij in September II. te antwoorden. De Minister zegt: het is een industrieel malaise, dat op Java heerscht er is overspanning geweest en van daar finantieel verwikkelingen, van daar malaise. Neen, Mijne Heeren, dat malaise heeft een anderen grond. Dat malaise in Indie, dat gebrek aan vertrouwen in Nederland, hebben tot grond: *de handelingen van de Regering*. De Regering verklaart het bestaande stelsel voor *vicius*; het wil het dus door een ander vervangen. Ik acht dit beginsel hoogst ontijdig, onraadzaam, onstaatkundig en gevaarlijk. Ik protesteer daartegen.

Maar dit is nu eenmaal het point de départ van de Regering. En nu vraag ik: wat had de Regering van haar standpunt moeten doen? In de eerste plaats had zij op de meest krachtige wijze de hand moeten houden aan het bestaande, tot tijd en wijle zij haar stelsel op de wijze, die in haar beginsel ligt, in wetten had geformuleerd en deze door de Vertegenwoordiging waren goedgekeurd, ten einde dan een nieuw stelsel in zijn geheel te kunnen invoeren. Dit doet de Regering niet. Wij hebben van den Minister lange redevoeringen gehoord, die ons niet veel licht gaven. Wij hebben nog eene Memorie van Beantwoording voor ons, die, wanneer men ze vergelijkt met het Verslag der Kamer, ook niet veel licht geeft. Men heeft den *Senaat laten delibereren en Saguntum verloren* laten gaan; in stede van het bestaande in stand te houden, heeft men intusschen den toestand op allerlei wijze door verklaringen en handelingen gepraejudicieerd, en zelfs de grondbeginselen van ons koloniaal systeem aangetast.

Ik zeg: door verklaringen. Verleden jaar werd op de inlandsche hoofden, die toch uitmaken den grondslag van ons beheer, het ongelukkig epitheton toegepast van kleine tirannen en groote dwingelanden. Op het corps Indische ambtenaren, dat steeds bij Regering en natie zoo hoog stond aangeschreven, werd een ander epitheton toegepast; dat ik niet zal herhalen. Nu wordt de relative erfelijkheid van de regenten voor onstaatkundig verklaard en daaraan de verklaring toegevoegd, dat het geheele stelsel *vicius* is. Ik hecht veel aan dit laatste woord, want wanneer ik dit in verband breng met de voorstelling dat *Nederland en Indie één zijn* en dat *Java de rijkste provincie is van Nederland*, dan maakt dit verband een einde aan het begrip, door de Grondwet gehuldigd, dat Java is eene bezitting van Nederland.

Men praedjudiceert. — zeide ik ook — den toestand door *handelingen*. Het begrip, dat de Grondwet huldigt, het eenige ware, dat Java eene bezitting is, wordt, naar mijne meening, ten eenen male omvergoorpen door het besluit van 10 September omtrent de benoembaarheid van ambtenaren voor de Indische dienst. Volgens dit besluit kunnen nu inlanders van de eilanden in den Indischen archipel, voor zoover zij tot Nederlandsch Indie behooren, tot ambtenaren bij de Indische dienst benoemd worden. Inlanders

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

zullen dus geroepen kunnen worden tot betrekkingen tot dusver aan Nederlanders voorbehouden. En wat is nu de grondslag van ons regeerstelsel in Indie, een grondslag met zooveel wijsheid bepaald? Dat de inlanders geregeerd worden door hunne eigene hoofden, onder de contrôle, de leiding en het toezigt van Nederlanders. Die contrôle, die leiding en dat toezigt zullen nu ook aan inlanders kunnen worden opgedragen. Inlanders kunnen dus geroepen worden om gezag uit te oefenen, zelfs over Europeanen. Ik vraag, of daarmee niet vervalt de demarcatie tusschen het overheerschende en het overheerschte ras; of daarmee niet het denkbeeld vervalt dat Java eene bezitting is van Nederland. De Regering voegde er aan toe: verschil van godsdienst komt niet meer in aanmerking. De Mohammedaan zal dus gesteld kunnen worden boven den Christen.

Daarenboven, de Regering is ook van haar standpunt in verzuim. Wat was, ook volgens de Regering, reeds vier jaren geleden noodig? Eene wet regelende het toezigt op de drukpers. Men is in verzuim gebleven die wet in het leven te roepen en nu heeft men zijne toevlugt moeten nemen tot maatregelen van geweld.

Bij het optreden van den Minister was vóór alles, vóór regeringsreglement, vóór tariven, vóór onderwijswet, de cultuurwet noodig; doch zij is niet geformuleerd en men heeft den toestand gepraejudiceerd door de suikerregeling. Het landrentenstelsel eischte volstrekt hervorming toen de Minister optrad; dat gedoogde geen uitstel; waar is nu de regeling? Al wederom is de Regering in verzuim. Zij verklaarde dus het bestaande vicieus, maar zij heeft verzuimd in de eerste plaats te doen, wat van haar standpunt moest gedaan worden, dat is: krachtig het bestaande handhaven en hetgeen haar stelsel vormt, formuleren volgens haar beginsel in wets-ontwerpen. Dit is de grond van het *malaise* in Indie, want die toestand leidt tot *stelselloosheid*, omdat men op twee gedachten hinkt; men durft niet uitkomen voor hetgeen men eigenlijk wil, en heeft den moed niet om terug te gaan. Van daar de ongunstige verschijnselen die in Indie worden waargenomen, de slooping van het gezag, dat niet bestand is tegen de uitpattingen eener bandeloze drukpers; van daar dat kundige ambtenaren de dienst verlaten; van daar dat de Raad van Indie gedemembreerd is; van daar dat het wantrouwen en het *malaise* in Indie zoo ver gekomen zijn dat er nu twee suikertabrieken zijn uitbesteed, waarnaar geen enkel bod is gedaan!

Aan dien toestand moet volstrekt een einde komen, op welke wijze dan ook. De natie heeft het regt te weten, welken weg men hare voornaamste materiele belangen opvoert. En nu moge men zeggen dat de cultuurwet moet worden afgewacht, dat is, men moet deze rigting nog een jaar aan het bestuur laten; als men onder de tegenwoordige omstandigheden die wet afwacht, dan zeg ik, niet, zoo als in de Tweede Kamer: *la légalité nous tue*, maar: *la légomanie nous tuera*.

Maar daarenboven, is het noodig die wet af te wachten? Ik voor mij acht zulks niet noodig; ik behoef de toekomst niet af te wachten om de rigting van dezen Minister te kennen, want ik zie liever terug op hetgeen geschied is. De Minister is twee jaren aan het bestuur. Hij is opgetreden met eene groote *auréole van populariteit*, geheel onafhankelijk en zonder antecedenten. Wat is in die twee jaren tot stand gebracht? In welken toestand is Indie in die twee jaren gebracht? Eene materiele zaak is tot stand gekomen: de regeling der suikercultuur. En wat was nu het stelsel der Regering van haar standpunt beschouwd? Regeling van die cultures bij de wet; daarenboven, door den Minister is steeds in verschillende betrekkingen het onhoudbare aangetoond van het beginsel van vrijen arbeid in cultuur-ondernemingen, zoolang niet tot stand zou zijn gebracht eene regeling van het individueel grondbezit. Die regeling der suikercultuur zal toch wel een onderdeel uitmaken van de cultuur, die bij de wet zoude geregeld worden; daarom is de regeling bij besluit ingevoerd, op grond van urgentie. Wat toont nu de uitslag? Dat die urgentie niet bestaat, want op dit oogenblik is de regeling niet algemeen ingevoerd, en dat men dus stelselloos heeft gehandeld. Dat men daarenboven zijn beginsel omtrent vrijen arbeid heeft verloochend door de inlassing van art. 17, en eindelijk om te gemoet te komen aan de bezwaren daardoor ontstaan, eene greep heeft gedaan in het stelsel der heerdiensten; ieder heeft dus stelselloos gehandeld, zijn beginsel verloochend en de zaken uit haar verband gerukt.

Twee andere maatregelen zijn genomen: 1°. intrekking van het besluit n°. 50 van het *Staatsblad* van 1838; 2°. het besluit van 10 September, waarvan ik reeds melding heb gemaakt. Bij de intrekking van het besluit van 1838 vervalt de tusschenkomst der hoofden en wordt hunne tusschenkomst uitgesloten ten aanzien van cultuur-aangelegenheden. Nu zal toch ieder, die met Indie bekend is, en de cultuur-aangelegenheden gevolgd heeft, moeten

erkennen dat de tusschenkomst van de hoofden van groter invloed is geweest op het welslagen van de gouvernements-cultuur, dat is dat de tusschenkomst van de oudsten der dessa's een element is van het cultuurstelsel en dat men dus ook daar niet had moeten regelen buiten de wet; ook daàr is het stelsel verloochend, en de zaak uit haar verband gerukt.

En nu het besluit omtrent de benoembaarheid van ambtenaren. Ik heb nooit, Mijne Heeren, eene regeringsdaad gezien op koloniaal terrein, ik moet het met bescheidenheid zeggen, waarbij zoodanige verwarring van begrippen heerscht als hier bij het geval is: bij de wet regelt men wat bij besluit had kunnen geschieden, en bij besluit wat bij de wet behoorde te zijn geregeld. Want wanneer er onderwijs moet gegeven worden, dan moet er eene school zijn, maar het beginsel der benoembaarheid dat was de hoofdzaak, het beginsel, en dat moest geregeld zijn bij de wet. Ook daar heeft de Regering tegen haar stelsel gehandeld en de zaak uit haar verband gerukt.

Ik wil nog een enkel woord over dit besluit zeggen, met betrekking tot de verdediging daarvan door den Minister in de Tweede Kamer. De Minister heeft daar een pathetisch taferel opgehangen dat op het gevoel moest werken — dit zou van weinig belang zijn, ware het niet, dat daardoor op de bestrijders van dat besluit de blaam werd geworpen van onmenschlievend egoïsme; men wordt niet gaarne voor een egoïst aangezien. In mijn oog is het een argument à la Beecher Stowe. De Minister zal toch niet denken, dat er een Nederlander is die zich illusie maakt, dat aan onze overheersching op Java niet de keerzijde is verbonden van enkele individuele belangen te krenken — ik vraag, of er één maatschappelijke toestand is die dat niet doet — ik althans zie in mijn kring dagelijks helaas dat onze eigene westelijke maatschappij daarvan niet vrij is. Ik vraag, hoe daar de maatschappelijke ordening is. Tot mijn leedwezen moet ik bekennen dat zij treurig is. Maar zeker als de Minister voor Java een maatschappelijken toestand weet te formuleren die daar geene individuele belangen krenkt, dan zeker zal hij de kroon verdienen van het groote humanitaire probleem opgelost te hebben. Maar wij zijn nog zoo ver niet — deze Regering is nog maar in een phase van afkeuring.

En nu de toestand op Java. Ik zal in geene details treden en niet terugkomen op de rampzalige zaak van de koffijboomen, op de zaak van Tagal, op de zoogenaamde zamenzwering te Batavia, op het verspreiden van onrustwekkende briefjes in het Buitenzorgsche; ik verwijs daaromtrent naar de discussien in de andere Kamer gevoerd en naar de Indische dagbladen. Men zal zeggen: er zijn altijd zulke voorvallen geweest; ik erken dit, maar die gevallen zijn op eene onrustbarende wijze vermenigvuldigd en op eene wijze, waaruit verslappung van gezag en ontevredenheid ten duidelijkste blijken. Mijne overtuiging is dat in 30 jaren de toestand niet zoo zorgwekkend is geweest als nu.

Men zal mij welligt toevoegen, dat dit een zeer natuurlijk gevolg is van den toestand van overgang.

Toestand van overgang. Om daarvan te kunnen spreken, moet men niet alleen preciseren den toestand dien men verlaat, maar ook den toestand tot welken men wil komen. Is deze laatste niet gepreciseerd, dan bestaat er geen toestand van overgang, en ken ik geen overgang dan dien tot verwarring, tot anarchie. Zal ik nu met die resultaten vóór mij aan den Minister eene nadere verklaring vragen? Ik zal het niet doen; ik heb ze niet noodig. Ik ken den Minister uit hetgeen ik zie gebeuren, uit de rigting die domineert, die *uitbazuint* dat het cultuurstelsel is een allerellendigst stelsel, de rigting die de koffijtuinen wil verhuren, die spreekt van het budget der toekomst, dat als een meteor door de lucht zweeft. Ik ken hem uit hetgeen hij doet en zegt, uit hetgeen hij niet doet en uit hetgeen hij niet weersprekt.

Nu zal men zeggen, die laatste redevoering van den Minister is zoo gematigd; kan daarin niet de grond liggen eener conciliatie, kan de Minister niet zijn de *trait d'union* tusschen de verschillende denkbeelden? In die redevoering heb ik gevonden één argument, het citaat uit het rapport van den voormaligen resident Potter. Maar die bondgenoot repudieert dat bondgenootschap en verklaart zich openlijk tegenstander der rigting der Regering. Conciliatie is naar mijne meening onmogelijk. De Regering keurt af, noemt het bestaande vicieus en allerellendigst. Bij hen die de regering rigting bestrijden bestaat de overtuiging, dat in *beginsel*, behoudens verbetering, dat vicieus verklaarde stelsel het *eenig mogelijke, houbare, verdedigbare* is.

Hoe is het mogelijk, Mijne Heeren, te denken aan conciliatie, wanneer men in de bestrijding van het bestaande zoo ver gaat van te beweren, dat het cultuurstelsel niet alleen nadeelig voor Indie, maar ook voor Nederland en voor onze industrie is geweest. Ik vraag, of het tegenover dergelijke *parti pris* mogelijk is te denken aan conciliatie. Ik geloof het niet, wanneer men zich daàr

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

bepaalt bij afkeuring van beginselen, die men hier wil behouden.

Maar wat willen dan zij, die men bestempeld heeft met den *odieuzen* naam van behoudslieden, een *odium* dat ik nooit heb gevreesd? Stilstand? Neen, Mijne Heeren, er is in het cultuurstelsel nooit stilstand geweest; niet één Gouverneur-Generaal die daarin niet heeft aangebragt verbeteringen en veranderingen. Ziet de verbeteringen opvolgend gebragt in de suikercultuur, de intrekking van verscheidene cultures, omdat ze te bezwarend waren voor de bevolking enz.

Wat ik wensch is dat men krachtig de handen aan het werk sla, om te verbeteren hetgeen verbetering behoeft, te zuiveren van misbruiken waar ze bestaan, maar met oog om het stelsel dat nu bestaat te behouden, te vestigen, uit te breiden, omdat volgens mijne overtuiging voor *alsnog* in den toestand van Java geen ander stelsel mogelijk is. Ik verklaar mij met degenen die de beginsels van ons koloniaal systema behouden willen niet tegen verbetering, ik vrees geene hervorming, maar politiek van verandering keur ik af. Daarenboven, het is juist deze Regering die heeft uitgevonden dat op Java niet alles volmaakt is.

De Gouverneur-Generaal Merkus heeft reeds omstandige voorstellen aan het opperbestuur gedaan tot regeling van vele onderwerpen van het cultuurstelsel, die toen regeling behoeften en het nu niet minder vereischen. Waarop is dat afgestuit? Aan die voorstellen is geen gevolg gegeven, omdat de Regering terugdeinsde voor groote vermeerdering van Europeesch personeel.

De nu gevoerde strijd is daarenboven niet nieuw: als men de geschiedboeken naslaat, dan ziet men dat, hetgeen nu gebeurt, altijd heeft plaats gehad, dat er altijd twee rigtingen tegenover elkander hebben gestaan; maar wat *wel* nieuw is, en wat strekt tot ellende en jammer voor Nederland, is, dat men eene louter materiele quaestie tot eene politieke quaestie heeft gemaakt, tot eene politieke leuze, en zoo doende de liberale vlag uit Nederland heeft overgebragt naar Java. Maar die vlag is daar eene vlag van valsch liberalisme; wil men het bewijs? het ligt in de stukken, die de Minister zelf ons heeft overgelegd, in de voorstellen van den resident Potter; dat waren waarachtig liberale, dat waren Christelijke voorstellen; en wat heeft de toenmalige Gouverneur-Generaal daarop geantwoord? Dat die voorstellen in bijzonder onderzoek, in overweging waren genomen en daarop nader gedisponoord zou worden. En wat doet nu de opvolger van dien Gouverneur-Generaal? Hij neemt, ten gevolge van de voorstellen van den resident Potter, een besluit, waarbij de misbruiken, waarop hij, resident, heeft gewezen, worden erkend als wettig en worden bestendigd; waarbij erkend wordt, dat hetgeen dien resident voorkwam onwettige afpersing te zijn, de hoofden volgens de *adat* toekwam. Dat deed die Gouverneur-Generaal, die met de liberale vlag naar Indie was gegaan, en aan wien gezegd was: „gij gaat alleen, of gij gaat niet.”

Mijne overtuiging is dat, indien de tegenwoordige regeringsrigting niet wordt gestuit, de gevolgen en voor Nederland en voor Indie bitter zullen zijn. Ik zou die overtuiging uitspreken met dezelfde vrijmoedigheid, ook indien ik daarin alleen stond; maar ik sta niet alleen, want ik vind die overtuiging terug bij een aantal achtenswaardige en der zake kundige mannen, die hunne beste levensjaren aan Indie hebben toegewijd; die den lande met trouw en eer hebben gediend, en die nu, uit hunne welverdiende ruste, eene stem doen opgaan tot het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, om daar te smeeken, dat paal en perk worde gesteld aan eene rigting, die, naar hunne en ook naar mijne overtuiging, het dierbaarste en kostbaarste, dat Nederland bezit, sloopst en vernietigt. Ik zal tegen deze begroting stemmen.

De heer **Boreel van Hogelanden**: Er behoort inderdaad moed toe, om na de welsprekende en krachtige rede van den vorigen geachten spreker het woord te voeren. Maar daar ik mij verplicht zal achten mijne stem tegen deze begrotingswet uit te brengen, zoo reken ik het en aan deze Vergadering en aan mij zelven verschuldigd te zijn, de gronden daarvan kortelijk aan te geven.

Ik had mij gevleid, Mijne Heeren, dat ik dit jaar mijne stem aan de begrotingswet voor Kolonien zou kunnen schenken. Als lid van een anderen tak der Vertegenwoordiging heb ik steeds hoogst ongaarne eene begrotingswet afgestemd. Als lid van deze Vergadering kost mij dit nog meer, omdat ik meen dat het in den regel niet op den weg ligt van de leden dezer Kamer. Maar, Mijne Heeren, ik erken het, ik heb den moed niet om mede te werken tot bestendiging van het bestuur van het tegenwoordig hoofd van het Departement van Kolonien, omdat ik dat bestuur gevaarlijk acht voor vele dierbare belangen van onze overzeesche bezittingen en dien ten gevolge van het moederland; omdat ik

meen, dat dat bestuur leidt tot slooping van het cultuurstelsel, zonder iets anders daarvoor in de plaats te stellen, en tot ondermijning van het regeringsgezag in onze overzeesche bezittingen, zonder nog andere grondslagen te hebben voorbereid om een nieuw regeringsstelsel op te vestigen.

Ik zeide, Mijne Heeren, het bestuur van het tegenwoordige hoofd van het Departement van Kolonien leidt tot slooping van het cultuurstelsel, zonder daarvoor nog iets anders in de plaats te stellen. Dat cultuurstelsel is sedert jaren het doelwit der aanvallen geweest van allen die hervorming op breede schaal in onze overzeesche bezittingen wenschen en onmisbaar achten. Dat cultuurstelsel werd steeds voorgesteld als de bron, het middel van verdrukking, van afpersing, van onrecht jegens den inlander gepleegd. Dat cultuurstelsel, men erkende het wel, had voor de schatkist groote voordeelen afgeworpen, maar dat waren onrechtmatige voordeelen, en men verheugde zich van die zijde er in, dat art. 56 van het regeringsreglement de gelegenheid gaf om van lieverlede het cultuurstelsel op te heffen.

Het tegenwoordige Kabinet scheen in die denkbeelden te deelen, toen het in zijn midden een staatsman opnam, die als zijn beginsel verkondigde: vervanging van de belasting in arbeid door belasting in geld. Het is waar, die Minister moest aftreden, en ik zal thans den twist niet weder aanvangen en onderzoeken waarom hij moest aftreden. Maar toen zijn opvolger in het Kabinet plaats nam, verwachtte men dat die staatsman al spoedig kenbaar zou maken wat zijn stelsel te dien aanzien was. Men meende dat dit eene behoefte was en dat men de tegemoetkoming aan die behoefte mogt verwachten. Maar men ondervond ten dien aanzien teleurstelling. Reeds twee jaren is het tegenwoordig hoofd van het Departement van Kolonien aan het bestuur, en nog is die wet niet ingediend, nog wacht men uit de Oost de elementen tot bewerking van dat wets-ontwerp. Wanneer het bewerkt zal zijn aan het Ministerie van Kolonien, zal het zijne vierledige reis aanvangen naar den Ministerraad, naar den Raad van State, naar de afdelingen der Tweede Kamer en naar deze Vergadering. Wanneer zal dat wets-ontwerp tot wet verheven worden? Wanneer zal het een einde maken aan den staat van onzekerheid, die ten aanzien van het stelsel van cultuur in onze overzeesche bezittingen steeds bestaat?

Die onzekerheid, Mijne Heeren, zij werkt mede tot slopping van het cultuurstelsel, omdat er omtrent de rigting van den Minister in dat opzigt geen twijfel kan bestaan. Die rigting kan niet miskend worden, als men zich herinnert dat de Minister de cultuurwet van zijn voorganger niet liberaal genoeg noemde; die rigting kan niet miskend worden, als men ziet dat de ijverigste voorstanders, de warmste verdedigers van den Minister juist zij zijn, die zich als de heftigste tegenstanders van het cultuurstelsel verklaren; die rigting kan niet miskend worden, als men let op de woorden des Ministers, wanneer hij bijv. zegt, dat elke belasting een noodzakelijk kwaad is en des te meer het cultuurstelsel; en zoo veel andere uitingen die alle getuigen van afkeer van het cultuurstelsel.

En welke moeten nu de gevolgen zijn van die onzekerheid? In de eerste plaats moet zij verlammen den ijver van de ambtenaren, belast met de instandhouding van het cultuurstelsel; zij moet ten gevolge hebben feiten zoo als men thans ziet plaats hebben, dat 50 000 gouvernementen-koffijboomen vernield en straffeloos vernield zijn. Zij heeft eindelijk ten gevolge kwijning van handel en nijverheid, die naar het getuigenis van den Minister zelf moet worden geweten aan de onzekerheid omtrent de indiening van de cultuurwet; eene onzekerheid die de aanvragen van nieuwe ondernemingen onmogelijk maakt. Mijne Heeren, zoo ondermijnt mijns inziens het bestuur van dezen Minister het cultuurstelsel, maar het ondermijnt niet minder het regeringsgezag. Als de Minister zoo luide verkondigt dat er hervorming noodig is, niet alleen van het cultuurstelsel, niet alleen van de heerediensten, maar vooral in het binnenlandsch bestuur; als de staatsman, aan wien de Koning de handhaving van het gezag in de kolonien heeft opgedragen, zoo luide verkondigt dat het regeringsstelsel in Indie zoo vicieus is, dan vraag ik, of men eerbied, onderwerping en gehoorzaamheid aan ons gezag aldaar kan verwachten. Zulke uitingen geven aanleiding tot wenschen, tot verwachtingen, tot eischen, die voor alsnog niet bevredigd kunnen worden, en die, onbevredigd, misnoegen, wantrouwen, ja welligt verzet en opstand kunnen ten gevolge hebben. Maar nu zegt men: dat zijn slechts enkele woorden, die den Minister ontvallen zijn. Ja, Mijne Heeren, maar die woorden zijn toch de tolken van overtuiging; die woorden zijn juist de uitgangspunten van hen die algeheele hervorming van onze regeringsinstellingen daar ginds verlangen en eischen; van hen die Westersche denkbeelden en instellingen willen toepassen op Oostersche toestanden; die de emancipatie van de inlandsche bevolking willen, die, gelijk straks is

21STE ZITTING. — 10 JANUARIJ.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

herinnerd, „Java willen herscheppen in een vrijen en onafhankelijken Staat.”

Ziedaar, Mijne Heeren, de gronden die mij nopen zullen mijne stem tegen deze begroting uit te brengen.

Maar zal ik zulks steeds doen zoolang deze Minister aan het hoofd van het bestuur staat? Voorzeker neen. De dag kan nabij zijn, dat ik mijne stem geven zal aan zijne begroting, namelijk dan wanneer de Minister de beginselen van een ander stelsel in de cultuurwet zal hebben nedergelegd. Wanneer dan de beide Kamers der Staten-Generaal hunne goedkeuring aan zoodanig wets-ontwerp zullen gegeven hebben, dan zal ik mij daarbij nederleggen als bij ieder voldongen pleit op het gebied der wetgeving. Maar dan zal ik bij mij zelve den wensch vormen dat het stelsel, dat het zoo gewraakte stelsel van cultures zal vervangen, zoo veel welvaart, zoo veel ontwikkeling en zoo veel voorspoed over Java moge verspreiden, als het cultuurstelsel gedaan heeft; dat Java onder die nieuwe beginselen moge blijven een voorwerp van bewondering en tevens van afgunst voor den vreemdeling.

Eenzoo zal ik er mij bij nederleggen, wanneer de Regering de beginselen van een nieuw regeringsstelsel zal hebben nedergelegd ter vervanging van het *viciëuse* bestaande stelsel. En wanneer de beide Kamers der Staten-Generaal dat nieuwe stelsel zullen hebben aangenomen, dan zal ik er mij ook bij nederleggen, maar wellicht ook den anderen wensch vormen, dat Java onder dat nieuwe regeringsstelsel zoo veel orde, zoo veel rust en zoo veel vrede moge genieten, als het gedurende zoo vele jaren heeft genoten.

Er is dezer dagen eene waarschuwendende stem in deze residentie opgegaan. Zij was gericht aan den Koning. Het was eene stem, uitgegaan van mannen, doorkneet in de kennis van de toestanden, van de behoeften en van de belangen onzer rijke overzeesche bezittingen. Die stem heeft mijne overtuiging niet gevestigd, maar zij heeft mijne overtuiging versterkt, dat pligt mij gebiedt mijne stem tegen deze begrotingswet uit te brengen.

De heer **Schimmelpenninck van der Oije**: Als ik te voren de twee kernachtige redevoeringen van de voorgaande sprekers had gekend, ik zou het woord niet hebben gevraagd en gezwezen hebben, omdat mijne zienswijze bereids volkomen door hen is ontwikkeld. Ik geloof bovendien dat het oogenblik van eene discussie over dit onderwerp thans niet aan de orde moest zijn, want het kan weinig meer dan eene tweede, wellicht flaanwe uitgave zijn van de langdurige discussien, die daaromtrent in de Tweede Kamer hebben plaats gehad. Bij ons komt alles aan op de vraag: of men geduld wil hebben en afwachten? Want ik geloof dat met het oog op het verledene niemand op dit oogenblik zal durven verklaren, in hoe ver hij zich met de aan te bieden beginselen zal kunnen vereenigen. Nu voeg ik er bij: welke was toch de loop van zaken? Het eerste hoofd van dit departement onder het tegenwoordig Ministerie was een begaafd man van vaste beginselen; hij wilde het cultuurstelsel behouden; hij was daarvan een voorstander. Maar hij wilde toch ook vrije cultuur op plaatsen waar geen gouvernementscultuur bestond. In beginsel werd daardoor het bestaande in die maatschappij geheel omvergeworpen. Dit blijkt daaruit, dat de meest begaafde redenaar in de andere Kamer, de heer van Hoëvell, er zich mede vereenigde, omdat hij overtuigd was, dat wanneer men zich op die glibberige helling begaf, men langzamerhand bij gebrek aan kracht om het bestaande te handhaven, men tot de vallei zou worden gesleept; eene vallei, die men als gezegend beschouwde, maar door mij als een afgrond wordt aangezien.

Zijn opvolger scheen wat moediger, of wil men, wat roekelozer. Hij wilde ons dadelijk naar de befaamde zesde paragraaf brengen. Ja zelfs verklaarde hij uitdrukkelijk, dat niet hij alleen, maar het geheele Ministerie deze leer verkondigde.

De derde: was de eerste een alpha, hij wilde een omega worden. Ik geloof niet dat iemand van ons het tegendeel durft zeggen. De man is gevierd, en om zijne persoonlijkheid zeer gunstig opgenomen. Maar daarentegen bestaat er sedert twee jaren eene onzekerheid, zonder dat er eenige uitkomst zich voordoet. Daarom kunnen wij op dit oogenblik zeggen: *deliberante Senatu, perit Saguntum*. Wij delibereren zoo lang en zijn zoo lang wachtend met het nemen van een besluit, dat in den tusschentijd alles wordt ondermijnd en de geheele kolonie verloren gaat. Ik zal, na het gezegde, hier niets meer bijvoegen en tegenstemmen.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**: Ook na dat ik den eersten welsprekenden redenaar in de zwartste kleuren den tegenwoordigen koloniale toestand heb hooren afschilderen, wil ik toch de verklaring afleggen, dat ik tot heden was en op dit oogenblik nog blijf een afwachter, gelijk men tegenwoordig hen noemt, die den Minister van Kolonien niet bestrijden. Ik wensch

tot die afwachters te blijven behooren, voornamelijk met het oog op de aanstaande indiening der cultuurwet. Ik vertrouw dat de Minister ons thans de verzekering zal kunnen geven dat binnen een betrekkelijk kort tijdsbestek die wet aan de overwegingen der Kamers zal worden onderworpen. Dan zullen de groote koloniale beginselen bediscuteerd en zal als het ware de grondwet voor Indie vastgesteld kunnen worden.

Maar er is nog eene andere reden, die mij noopt om die afwachtere staatkunde op koloniaal gebied op dit oogenblik te huldigen. Dit is namelijk uit een politiek oogpunt. Bij mij staat vast dat met den val van dezen Minister het geheele Ministerie moet vallen.

Vroeger heb ik medegewerkt tot den val van een Minister, dien ik een zwak element in het Kabinet achtte, en die buitendien reeds nu de laatste alinea van art. 56 van het regeringsreglement in toepassing wilde brengen. Dezen Minister beschouw ik als een vocaal in dit Ministerie, en ik acht het althans op dit oogenblik niet raadzaam tot den val van dit Kabinet bij te dragen.

Men heeft gezegd: op actie zal reactie volgen, maar om in constitutionelen zin te reageren moet bij de meerderheid der natie de overtuiging bestaan dat verkeerd geageerd wordt. Ik begeef mij niet ten strijde zonder hoop op overwinning, en wanneer ik strijd, doe ik het gaarne onder een goed vaandel. Van alle zijden hoor ik dat deze Minister is een eerlijk, openhartig, uitstekend kundig man, en ik voeg daarbij: een man die wat heeft te verliezen. Dit laatste is mij verre van onverschillig; en nu vraag ik, of die kundige, eerlijke, ijverige man willens en wetens moederland en kolonien te gronde rigten, het bestaande sloopen wil en zich zal laten wegslepen door zoogenaamde, verkeerde, onhandige vrienden? Geloofte het wie wil, ik kan het niet gelooven en hoop dat ik het nimmer zal moeten gelooven.

Vele algemeene beschuldigingen worden tegen den Minister ingebracht; de geachte afgevaardigde die heden de discussie opende sprak van *stelselloosheid, liberalisme*; men verwijt den Minister, dat hij niet regelt bij de wet maar bij besluit; doch in één adem wordt daarbij gevoegd door hem, die dat verwijt doet, dat hij, zelf aan het bewind zijnde, mede niet zou regelen bij de wet maar bij besluit. Dergelijke redenering moet wellicht strekken om ook inconsequentie aan den Minister te verwijten; anders begrijp ik haar niet.

Wat mij echter het minst bevalt is dat onophoudelijk beroep op antecedenten, op vroeger gebezigde gezegden, ja op enkele woorden, dikwijls gebezigd vóór dat men eene staatkundige betrekking bekleedde. Zoodanig beroep acht ik, dikwijls althans, een ongelukkig beroep. Waarom toch vroegere antecedenten, die men afkeurt, herinnert? Waarom zich liever niet verheugd over ontrouw aan die antecedenten? Waarom zich niet verblijd over stilzwijgende erkenning van vroegere dwalingen? Men hecht nu nog aan woorden die een Minister, vroeger lid der oppositie, als een stormram bezigde tegen de muren der regeringsveste. Zoo herinnert men bij elke gelegenheid dat de Minister van Binnenlandse Zaken zeide: wij moesten ons onttrekken aan de Indische baten; dat de Minister van Justitie sprak over de vrijverklaring der Javanen; de Minister van Financien van *table rase* der bestaande belastingen en toch onafhankelijkheid der Oost-Indische baten.

Zulke stellingen zullen door geen Minister aan gindsche tafel op dit oogenblik worden verkondigd: zij waren oppositiemiddelen zoo als ze nu nog variis modis worden gebezigd door de minderheid. Ik ben vreemd aan elken partijstrijd, ik begrijp niet welk nut het heeft die woorden van vroeger te herinneren, en als nu de Minister anders handelt, wensch ik er mijn vaderland geluk mede.

Hoe handelt nu de Minister van Kolonien en welke zijn zijne voornemens? Ziedaar mijne vraag. Wil hij het cultuurstelsel geheel afschaffen, de koffijcultures vernietigen? Wanneer ik zijne laatste redevoering in de andere Kamer gehouden nalees, dan moet ik het tegendeel gelooven. Hij heeft daarin medegedeeld aanschrijvingen, die van een geheel tegenovergestelden zin getuigen; en die bewijzen dat hij de koffijcultuur wenschte uit te breiden. Die bewijzen neem ik liever aan en ik luister niet, Mijnheer de Voorzitter, naar die onhandige vrienden van den Minister, die van een allerellendigst cultuurstelsel spreken. Wel zal hij in zich zelve gezegd hebben *«mieux vaut un sage ennemi, qu'un imprudent ami»*.

Wat doet de Minister nu? zeide ik. Ik geloof, hij breekt met verscheidene vroegere politieke vrienden, en ik zou er bijna durven bijvoegen, hij reikt de hand aan de mannen der conservatieve koloniale politiek. Ik verheug me daarin, en ik zal den Minister, die in een liberaal Kabinet is gezeten, op dit oogenblik daarover geen rekenschap vragen. Ik herzeg, ik wil dit Ministerie nog behouden.

Een en ander, Mijnheer de Voorzitter, noopt mij om eene afwachtere houding te blijven aannemen; maar daarom ben ik toch geen absoluut ministerieel bewonderaar. Wanneer een lid van deze Kamer mij de vraag deed, die in de andere Kamer is

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

gedaan; »afwachter, hoe gaat het met uwe gezondheid?» ik zou niet antwoorden gelijk een ander lid van die Kamer: uitmuntend goed, maar ik zou zeggen: eenigermate geagiteerd, ik verlang calmantia van den Minister, niet van die ingewikkelde dranken, waarvan ik den inhoud niet beoordeelen kan, maar als het ware eenvoudige huismiddelen waarvan wij allen de kracht kunnen beoordeelen, en ik hoop dat de Minister nog heden in zijne verdediging zulke middelen tot geruststelling aan anderen en mij zal toedienen.

De redenen mijner ongerustheid wensch ik met een enkel woord nog te doen kennen, om alzoo de bezwaren die ik heb bloot te leggen, in de hoop dat ze althans in hoofdzaak zullen kunnen uit den weg worden geruimd. Zoo niet, dan zou ik van afwachter een ministerieel opposant moeten worden.

Over de suikerregeling durf ik niet spreken, maar ik zal alleen vragen, of de regeling van den Minister Rochussen zoo veel beter en gelukkiger gewerkt heeft dan die van dezen Minister.

De intrekking van de verordening van 1838. De eerste spreker, en ik geloof ook de tweede spreker van dezen morgen, hebben reeds aangevoerd hoe verkeerd die uitsluiting van de dessahoofden bij het sluiten van contracten met de bevolking is. Ik geloof inderdaad, dat men daardoor zeer ten onrechte het gezag en den invloed van die hoofden snuikt, althans zoo ik vertrouwen mag stellen in het advies van kundige Indische mannen. De Minister beroept zich op de schrifturen van den resident Potter. Maar ik geloof dat die geachte ambtenaar tot andere conclusien gekomen is. Hij wil geen uitsluiting van die dessahoofden, hij wil dat ze beter gesalarieerd worden, om knevelarij der bevolking te voorkomen; maar de betrekking tusschen hen, de bevolking en het Gouvernement moest blijven bestaan. Ik geloof dat geen enkel woord uit het advies, ons in de Memorie van Beantwoording in zijn geheel medegedeeld, eene andere meening aanwijst. Ik lees onder andere in dat advies van gezegden resident:

»Dan hoe dit ook zij, uit het vorenstaande blijkt, dat het Gouvernement zich op den invloed der hoofden, zoo als die thans werkt, en met de basis, waarop die nu rust, het minst kan verlaten juist dan, wanneer het dien het meest behoeft, en grooter bewijs zal er dan ook wel niet noodig wezen om te betoogen, dat die invloed niet op misbruik, maar op een goed en ten voordeele der bevolking aangewend gezag en daardoor ontsproten genegenheid, niet op afkeer, maar op liefde, behoort te rusten.

»Zoo als de hoofden nu gesalarieerd zijn, gaan de ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur de knevelarijen niet te keer; niet uit onvermogen, maar uit onwil, overtuigd zoo als zij zijn, dat de hoofden van hunne tractementen niet kunnen leven en men dus, om hen niet van gebrek te laten omkomen, wel genoodzaakt is om voor hunne knoeierijen de oogen te sluiten.

»En hiermede meen ik voldoende te hebben aangetoond dat art. 98 van het regeringsreglement niets anders dan eene zinledige uitdrukking zijn zal, zoolang aan de hoofden geene aan hunne behoeften geëvenredigde bezoldiging is verzekerd.

»Dit alternatief kan alleen worden vermeden door het belang der bevolking hand aan hand te doen gaan met dat der inlandsche hoofden, en beiden aan het Nederlandsch gezag te verbinden, de eerste door eene billijke regeling der van haar gevorderde belasting, met de zekerheid dat daarboven niets van haar zal worden gevorderd, en de laatsten door eene billijke regeling hunner tractementen.»

Ik zal geen verdere aanhalingen bijbrengen: er zijn er verscheidene die mijne stelling bevestigen.

Eene andere grief, mijne grootste zou ik haast zeggen, is het besluit van September 1864. De bezwaren die daartegen bestaan zijn reeds met zulke levendige en juiste kleuren door den heer Hartzen afgeschilderd, dat ik er weinig zou weten bij te voegen. Ik geloof dat het onnoodig is, uit het bekende adres der heeren residenten de ernstige woorden voor te lezen, die daarop betrekking hebben en waaraan ik mijne volkomene adhaesie schenk.

Ik weet wel, de Minister of Gouverneur-Generaal behoeven het besluit niet toe te passen en in den eersten tijd zal het, met het oog op het zware examen, eene uitzondering zijn indien een Javaan tot de hoogste betrekkingen opklimt; maar de Minister had zoodanig besluit niet moeten provoceren. Ik geloof dat de intrekking of wijziging wenschelijk ware.

Ik heb slechts twee maal de eer gehad den heer J. C. Baud, dien de Minister te regt zoo gaarne citeert, te ontmoeten. Een mij bevriend gezin vertrok naar Java en liet met diepen weemoed zijne kinderen achter. Ik sprak daarover met den heer Baud, en hij bewees mij overtuigd hoe noodzakelijk het is, dat kinderen van Nederlanders in Indië gevestigd hunne opvoeding in Nederland genieten, om den band, die tusschen moederland en kolonien moet blijven bestaan, niet los te maken. Ik huldig nog die leer en ik geloof dat een treffend verhaal met Oosterschen

gloed voorgedragen geen verandering in de juiste beschouwingen brengt.

Nog wensch ik van den Minister eene krachtige betuiging van de bandelooze drukpers in Indië. Met genoegen heb ik gezien dat de Minister voor afdoende maatregelen niet zal terugdeinzen.

Ook betreur ik 's Ministers eenzijdige rigting bij de benoeming van ambtenaren. Met belangstelling heb ik gelezen de brochure van den oud-resident Netscher, en ik zou den Minister wel durven vragen, of hij de wijze niet afkeurt waarop met dien resident is gehandeld.

Ik geloof dat deze Minister het goede wil, dat hij dikwijls dwaalt, gelijk zijne voorgangers hebben gedaan en zijne opvolgers ook wel zullen doen. Ik bespeur in zijne tegenwoordige leiding eene stilzwijgende erkenning van vroegere dwalingen en dat is voor mij genoeg om aanvankelijk door mijne afwachtede houding den Minister te ondersteunen. Ik doe dat vooral met het oog op de cultuurnet en omdat, zoo als ik zeide, ik niet tot den val van dit Ministerie zou willen medewerken, daar ik de overtuiging heb, dat met dezen Minister het geheele Ministerie zoude moeten aftreden.

De heer van Nispen van Pannerden: Wij zijn op den zesden dag onzer beraadslagingen, na de verschillende takken van het binnenlandsch bestuur van den Staat te hebben behandeld, genaderd tot het gewigtigste hoofdstuk onzer Staatsbegroting: het Departement van Kolonien, waarbij wij met den Minister moeten bespreken de beginselen, die voor het regeringsbeleid in Indië op den voorgrond moeten staan.

Behoort er in het algemeen moed toe, om over een dergelijk onderwerp het woord te voeren, zeker is dit op dit oogenblik in dubbele mate het geval, na de welsprekende redevoeringen die gij reeds hebt aangehoord. En toch zou ik meenen, noch aan mijne roeping, noch aan mijn pligt te beantwoorden, zoo ik mij eenvoudig bepaalde tot het uitbrengen van een ongemotiveerd votum.

Ik beken dat het uiterst moeilijk is om over die grondslagen van het regeringsbeleid in Indië te spreken, zoolang de denkbeelden van den Minister van Kolonien in geene wet of wetten geformuleerd en aan de wetgevende magt voorgedragen zijn; op dit oogenblik kunnen alleen grondslagen van dit debat zijn handelingen van de Regering, voor zoover die ons bekend zijn. Maar kunnen wij wel zeggen dat alle regeringshandelingen, met betrekking tot het regeringsbeleid in Indië, aan de Volksvertegenwoordiging bekend zijn? Zullen er niet vele handelingen zijn, die bestaan in aanschrijvingen aan den Gouverneur-Generaal, die aanleiding geven tot de rigting, welke die Gouverneur-Generaal in zijn beheer zal volgen, maar die wij niet kunnen kennen?

Wat kunnen wij dan zeker kennen? Benoemingen in de eerste plaats. Wat kan verder grondslag zijn van dit debat? De schriftelijke gedachtenwisseling tusschen de beide Kamers en de Regering in de verslagen van het in de sectien behandelde en in de Memorien van Beantwoording, alsmede hetgeen bij de mondelinge discussie door den Minister in den anderen tak der wetgevende magt is gezegd.

Ik zal bij hetgeen ik de eer zal hebben u voor te dragen, mij dan ook daartoe bepalen. Ik zal niet vervallen in hetgeen de geachte spreker uit Gelderland, de heer van Rhemen van Rhemenshuizen, afkeurde: dat is de antecedenten ophalen, wijzen op hetgeen vroeger door dezen Minister of door andere leden van het Kabinet als leden der oppositie zou gezegd zijn. Ik zal mij ook niet begeven in eene politieke beschouwing, maar mij bloot bepalen tot hetgeen ik heb aangegeven als te kunnen en moeten zijn grondslagen van dit debat.

Is dit debat in het algemeen moeilijk, dan is het omtrent één punt echter gemakkelijk: wij weten nu wat de verschillende partijen verlangen. Bij de algemeene beschouwingen over deze Staatsbegroting heb ik de eer gehad het u aan te wijzen, dat er eene partij in Indië bestaat, die wil afschaffing van het cultuurstelsel, van de heerediensten, van de differentiele regten, van het consignatiestelsel en van het batig slot, en die alzoo wil dat Nederland geene directe of indirecte voordeelen meer uit de Oost-Indische bezittingen zal trekken. Ik heb gezegd: wie behooren er toe? De tijd zal het leeren. Maar zoude er misschien van dat stelsel ook in Nederland geene voorstanders zijn? Zeker is het ten minste, dat ook hier mannen van invloed gevonden worden, die het cultuurstelsel noemen een allerellendigst stelsel, die reeds het budget van de toekomst leveren, die zeggen dat men de koffijtuinen moet verlueren, dat men aan den Javaan de vrije beschikking moet laten over zijn tijd en zijn arbeid en over de vruchten van dien arbeid, en die dit niet voorstellen als eene wenschelijke zaak die nog in de verre toekomst ligt, maar als van praktische waarde op dit oogenblik. Daarmede, ieder zal het erkennen, valt het cultuurstelsel en het consignatiestelsel.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

De eerste Minister van Kolonien, die in dit Kabinet optrad, had de groote verdienste van rond voor zijn gevoelen uit te komen, en dit was: de belasting in arbeid moest worden vervangen door eene belasting in geld. Hij formuleerde zijne denkbeelden in eene cultuurwet en droeg die voor.

Aan dien Minister ging de heer Loudon als Minister van Kolonien vooraf, en het is reeds dikwijls herinnerd en kan niet genoeg herinnerd worden, dat deze een geheel ander stelsel voorstond. Die Minister meende dat het regeringsreglement bepaald voorschreef het behoud der gouvernementscultures en dat daarin verder eene bepaling voorkwam, die in een ver verwijderd blaauw verschiet toepassing zou vinden, volgens welke de arbeid bij die gouvernementscultures, die nu nog door dwang plaats vindt, moest worden vervangen door vrijwillige overeenkomsten met de betrokken gemeenten en personen.

Het zal wel niet noodig zijn aan te toonen, dat dat stelsel hemelsbreed verschilt van dat, hetwelk later op den voorgrond is gekomen.

Nu is de vraag: wat wil de tegenwoordige Minister van Kolonien?

Wordt er aangedrongen op indiening der cultuurwet, vraagt men naar het tijdstip wanneer zij kan te gemoet gezien worden, dan krijgt men eenvoudig ten antwoord: »het is den Minister dan ook aangenaam te kunnen verzekeren, dat dezer dagen ontvangen berichten hem bevestigen in het vooruitzicht eener spoedige afdoening bij zijn departement." Vernemen wij daar nu uit, of de adviezen van den Gouverneur-Generaal en der Raad van Indie die moesten komen om de afdoening te bespoedigen, bij het Departement zijn ingekomen? Ik geloof het niet.

Vraagt men, of de Minister de hoofdbeginselen, waarop die wet zal rusten, ook zou kunnen mededeelen, dan krijgt men ten antwoord: »De hoofdbeginselen der wets-ontwerpen, in de troonrede aangekondigd, zijn voor zooveel mogelijk door den ondergeteekende medegedeeld in de zitting der Tweede Kamer van 27 Mei 1863."

Meent men, dat het cultuurstelsel voor Nederland en Java heilrijke vruchten heeft gedragen en krachtig moet gehandhaafd worden, dan krijgt men ten antwoord: »Maar bij de erkenning, dat het cultuurstelsel niet slechts voor de schatkist, maar ook voor Java heilzaam is geweest, zal hij de schaduwzijde er van niet uit het oog verliezen. Hij blijft de meening toegedaan van den heer Baud, dat door het cultuurstelsel aan de Javaansche maatschappij eene gedeeltelijk reeds volbrachte omwenteling is voorbereid, die noch met de eischen der regtvaardigheid, noch met die van het staatsbelang kan worden overengebracht."

De Minister zeide in de andere Kamer, en daarop is ook gewezen op bladz. 1 van ons verslag: »Niet het cultuurstelsel, maar het geheele stelsel van bestuur is vicieus." En eenige oogenblikken later: »Hervorming moet gebracht worden in het cultuurstelsel, in het landelijk stelsel, in het heeredienststelsel en vooral in het binnenlandsch bestuur." Op grond van die gezegden werden in ons verslag aan de Regering deze drie vragen gedaan:

1°. welke de gronden zijn, waarop hare overtuiging steunt, dat het het geheele stelsel van bestuur vicieus is?

2°. »hoe ver de hervorming daarvan volgens de plannen der Regering zal gaan; en

3°. »of die hervorming zal blijven binnen de grenzen van het bestaande regeringsreglement?"

Het antwoord van den Minister is te vinden op bladz. 4; wij lezen daar: »De ondergeteekende heeft het stelsel van bestuur in Nederlandsch Indie »vicieus" genoemd. Daaraan toch, niet uitsluitend aan het cultuurstelsel, kleven gebreken. Maar die overtuiging, doet zij al sinds lang beraamde maatregelen om zich met den toestand van land en volk naauwkeuriger bekend te maken krachtig uitvoeren, behoeft in geen deele te leiden tot vernietiging van het bestaande. Er zijn er, ook onder de meest verklaarde voorstanders van het cultuurstelsel, die in meer dan één opzicht verbetering verlangen van het geheele stelsel van bestuur."

En iets later: »Dat de hervorming binnen de grenzen zal blijven van het bestaande regeringsreglement behoeft naauwlijks meer bevestiging. Bij verschillende gelegenheid heeft zich toch de Minister met de ruimte, in die wet tot invoering van verbeteringen geschenken, tevreden betoond."

Nu vraag ik toch met gerustheid, of dit een antwoord is op de eerste en de tweede vraag, of wij nu iets weten van de gronden die den Minister bewogen hebben, die gewichtige woorden uit te spreken en of wij iets beter weten hoe ver die hervorming zich zal uitstrekken. Zou nu de heer van Nierop in de Tweede Kamer wel zoo ten onrechte gezegd hebben: Als men den Minister van Kolonien in den winter vraagt: wat is uw stelsel, wat is het door u ingeslagen pad, waar gaan wij heen? Dan zegt de Minister:

dit heb ik u in den zomer gezegd, en vraagt men het hem in den zomer, dan is het antwoord: dit heb ik u in den winter gezegd.

Beweert men: er zijn ingrijpende maatregelen genomen, dan zegt de Minister: »Bij zijn optreden heeft de ondergeteekende al dadelijk verklaard dat hij ingrijpende maatregelen van de regerings-taak onafscheidelijk acht. Toch is hij zich bewust, op de wettelijke regeling der cultures niet te hebben ingegrepen." Maar zoolang men niet weet wat de Minister onder wettelijke regeling begrijpt, zoolang is het uiterst moeilijk met den Minister over ingrijpende maatregelen in discussie te treden.

Maar nu de hoofdzaak, het cultuurstelsel. De Minister meent »dat daardoor aan de Javaansche maatschappij eene reeds volbrachte omwenteling is voorbereid, die noch met de eischen der regtvaardigheid, noch met die van het staatsbelang kan overengebracht worden." Hij beroept zich ten deze op het gevoelen van den heer Baud. Nu zij het mij vergund tegenover die autoriteit eene andere autoriteit te stellen, die zeker aan den Minister van Kolonien niet verdacht kan zijn; de autoriteit, waarop ik mij beroep, is de heer van Hoëvell. Hij zeide eens:

»Men heeft mij dikwijls, bij meerdere grieven, ook beschuldigd, dat ik een vijand zou zijn van het cultuurstelsel, dat ik dat stelsel wilde vernietigen. Thans, Mijne Heeren, bevind ik mij in den aangenamen toestand van datzelfde cultuurstelsel in bescherming te kunnen nemen tegen den spreker uit Rotterdam (den heer Baud). Wat heeft die spreker verklaard? dat wanneer de nood van het moederland er het Indisch Bestuur niet toe gedrongen had, men in Indie het regeringsstelsel had moeten volgen, dat overal het beste is, men het cultuurstelsel niet had moeten invoeren, en dat wanneer de nood van het moederland het niet meer zal gebieden, men dat stelsel zal kunnen laten varen.

»Dit is niet mijne meening. Was op dit oogenblik de schatkist in dien toestand, dat wij die 14 miljoen van Oost-Indie geheel konden missen, dan zou de afgevaardigde uit Rotterdam verlangen, dat daarom dat stelsel onmiddellijk, althans zoo spoedig mogelijk, behoort te worden afgeschaft: maar dan zou ik mij tegen hem verzetten, dan zou ik zijn heftigste tegenstander wezen. Waarom heeft dat stelsel — ik spreek niet van de misbruiken, niet van de overdrijvingen — maar waarom heeft dat stelsel als stelsel in mijne oogen groote verdiensten? Ik verzoek u, Mijnheer de Voorzitter, niet te gelooven, dat ik ze er nu eerst inzie; ik heb die verdiensten reeds aangewezen in een geschrift in 1847 uitgekomen; ik heb ze in deze Vergadering luide verkondigd. Waarom heeft dat stelsel zulke groote verdiensten? Omdat, bij gemis van kapitaal, bij gemis van kennis en industrie bij het Javaansche volk, door dat stelsel die bevolking heeft kunnen gebracht worden tot werkzaamheid, tot nuttigen arbeid, tot het cultiveren van cultures, die, wanneer het aan zich zelf was overgelaten, nimmer gecultiveerd zouden hebben kunnen worden."

Maar laten wij de zaak zelve nu bespreken. Wat volgt nu uit het oordeel van den Minister? Dat door het cultuurstelsel eene omwenteling is voorbereid, die reeds ten deele volbragt is. Maar alzoo ook nog ten deele volbragt moet worden. Wat is nu de aard van die omwenteling? Zij was strijdende met de eischen der regtvaardigheid en van het staatsbelang.

Nu wil de Minister dat onregtvaardige en met het staatsbelang strijdige stelsel hervormen. Hij voegt er wel bij, dat die hervorming niet behoef te leiden tot vernietiging, maar om nu te beoordeelen of ik den Minister kan laten begaan, moet ik toch vooraf weten hoe ver die hervorming gaan zal. Ik wil het toch niet verbergen dat ik, indien men een dusdanig oordeel over het cultuurstelsel uitspreekt en ons niet aanwijst hoe ver die hervorming zal gaan, voor die hervorming zeer bezorgd ben.

De Minister noemt het geheele stelsel van bestuur vicieus. Hij wil daarom hervorming en bovenal van het binnenlandsch bestuur, het landelijk stelsel, de heerediensten. Er is gevraagd: welke zijn de gronden van die overtuiging? Ze zijn niet medegedeeld. Er is ook gevraagd: hoe ver zal die hervorming gaan? Uit het antwoord is mij dit volstrekt niet duidelijk geworden. Alleen weet ik dat het regeringsreglement aan den Minister ruimte genoeg geeft. Wat moet ik daaruit afleiden? Waarschijnlijk dat die hervorming in het binnenlandsch bestuur zonder verandering van het regeringsreglement, en alzoo zonder tusschenkomst van den wetgever, tot stand zal kunnen gebracht worden. Anders kan men toch niet zeggen dat het regeringsreglement ruimte genoeg geeft.

Maar nu de zaak zelve. Het regeringsreglement heeft in het eerste hoofdstuk geregeld de zamenstelling van de regering in Nederlandsch Indie. In het tweede de bevoegdheid en de pligten van die regering. In het derde het algemeen bestuur. En in het vierde eindelijk het gemeentelijk en plaatselijk bestuur. Nu schijnt het mij toch toe dat het binnenlandsch bestuur op dit oogenblik zoodanig moet ingerigt zijn als het regeringsreglement voorschrijft.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

En dan vraag ik: hoe kunt gij dat binnenlandsch bestuur vicieus noemen? Ik begrijp het niet.

De heerediensten. De Minister bedoelt daarmee waarschijnlijk de persoonlijke diensten, die de Javaansche bevolking overeenkomstig art. 57 van het regeringsreglement moet verrigten. Maar in dit artikel is evenzeer voorgeschreven dat deze door den Gouverneur-Generaal zullen geregeld worden in elk gewest naar plaatselijke omstandigheden. Er is ook bij bepaald dat die regeling om de vijf jaren zal worden herzien. Hoe kan dat stelsel nu weder vicieus zijn?

Het landelijk stelsel. Ik heb daarover reeds vroeger met den Minister van gedachten gewisseld. Ik zal dat niet herinneren, omdat de Minister op eene andere plaats verklaard heeft dat daarin geene verandering zal worden gebracht dan ten gevolge van de wet die hij zal voordragen.

Na dit algemeene moet ik nog enkele bijzondere punten bespreken, al zijn ook sommige reeds door andere geachte sprekers, die mij vooraf zijn gegaan, behandeld.

De benoemingen. In ons verslag wordt gezegd: »Niet alleen hogere ambtenaren, die hier te lande op voordragt van den Minister van Kolonien worden benoemd, maar ook de zoodanigen, die in Indie zelf worden aangesteld, geven stof om deze bezorgdheid te voeden.» Daarop zegt de Minister op bladz. 4 der Memorie van Antwoord: »Benoeemingen zouden zijn geschied, die eene weifelende staatkunde aan den dag leggen. Doet een Bestuur geen onderzoek naar de staatkundige gevoelens van hen, aan wie ambten worden opgedragen; let men, gelijk betaamt, in de eerste plaats op kunde en geschiktheid, dit schijnt te mogen getuigen van onpartijigheid.

»De Minister kan niet ontveinzen, met eenig leedwezen te hebben bemerkt, dat sommige leden hebben gemeend de benoeming van een bepaald persoon te moeten beoordeelen. De keus van personen toch moet der Regering blijven overgelaten.»

Zou men nu de benoemingen niet mogen bespreken ter aanwijzing in welke rigting eene Regering zich beweegt? Zou de benoeming van den heer van Rees, in ons verslag besproken, die van de Staatsraden in Nederland, de zamenstelling van de afdeling van een Staatsraad belast met de behandeling van koloniale zaken — zou dit alles niet aanwijzen dat de Regering bepaaldelijk de voorkeur geeft aan eene rigting, die in den regel het in Indie bestaande afkeurt en in plaats daarvan een anderen toestand in het leven wil roepen? Zou ook het beoordeelen en alzoo de censuur over benoemingen niet behooren bij de wetgevende magt? In de Tweede Kamer is daarover zeer veel gesproken; daar zijn door een lid gezegden geuit die door al de Ministers onbeantwoord zijn gelaten. Bij de bespreking van het notariaat in deze Kamer is datzelfde onderwerp behandeld, en nu vindiceer ik tegenover dezen Minister het recht dezer Vergadering over gedane benoemingen te oordeelen.

Het gebeurde op Simbang. De Minister zegt daaromtrent in de Memorie van Antwoord: »De verplaatsing van den resident Netscher van Pekalongan naar Rembang was een bloot administratieve maatregel in het belang der dienst, waartoe men toch aan den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid niet zal willen betwisten. Zij is aan andere redenen toe te schrijven dan het verslag vermoedt. Intusschen mag de tegenwoordige Regering zich ontslagen rekenen van verantwoordelijkheid ten aanzien van het gebeurde op Simbang.»

Ik mag niet aannemen dat de Regering van die verantwoordelijkheid ontslagen is. Wat toch is de zaak? Een huurder van een landgoed, alzoo een ondernemer van bijzondere landbouwnijverheid, maakt zich schuldig — blijkens de ons medegedeelde stukken en het eigen besluit van den Gouverneur-Generaal — aan aanmatiging van onbehoorlijken invloed door middel van de hoofden op de bevolking, aan het niet betalen of niet volledig betalen van het loon dat der bevolking toekwam, en aan het te zijnen behoeve beschikken over de sawa's van die bevolking. Waarvan wordt de resident daarentegen beschuldigd? Bloot en alleen van op hartstogtelijke wijze die handelingen te hebben te keer gegaan. En wat gebeurt nu? De huurder, die handelingen gepleegd heeft, die hem strafbaar zouden stellen volgens de verordeningen in Indie bestaande, wordt niet gestraft niet alleen, maar er is zelfs beweerd dat hij verlenging van zijn huur heeft verworven. De resident, die deze handelingen heeft willen te keer gaan, al zij dit ook gedaan met eenige animositeit, wordt gestraft met eene verplaatsing die hij niet wenschte. Welken indruk moet dat maken op de ambtenaren in Indie? Indien men een ambtenaar start, die eene onderneming van particuliere industrie wil houden binnen de perken door bestaande verordeningen voorgeschreven, en die wil beletten dat de Javaansche bevolking niet mishandeld wordt, en men haar niet ontnemt hetgeen haar toekomt,

welken indruk moet dat maken? Zou men daarin niet mogen zien eene voorliefde voor de particuliere cultuur, zelfs eene zoodanige voorliefde, die veel deed over het hoofd zien. De Minister heeft overgelegd een oud rapport van den resident van Samarang; daarover is reeds gesproken door den eersten geachten spreker en ook door den laatsten geachten spreker. Maar nu betreur ik toch dat, nu de Minister het nuttig en noodig oordeelt dat geheele rapport over te leggen, hij ons ook niet heeft medegedeeld het advies van den directeur der cultures, het daarop gevolgde advies van den Raad van Indie, en de beslissing die door den Gouverneur-Generaal daarna genomen is.

De geachte eerste spreker heeft gezegd die beslissing te kennen, en ze is door hem aangehaald, maar mij is ze niet bekend. Maar als men een dergelijk stuk wil overleggen, dan behoort men ook de stukken van de andere zijde mede te deelen en zich houden aan de oude spreuk: audi et alteram partem.

Ik heb vroeger van deze plaats verdedigd, dat de Javaansche bevolking moest blijven onder het gezag van hare hoofden; en mij dunkt dat dit stuk bewijst, dat ook de schrijver daarvan, die wijst op de misbruiken door die dessahoofden gepleegd, en die verlangt verbetering hunner bezoldiging, toch juist die schakel in ons gezag niet wil hebben weggenomen. De geachte spreker naast mij gezeten heeft reeds aangewezen dat die schrijver volstrekt geen voorstander zoude kunnen zijn van de intrekking van het besluit van 1838. Daarover is reeds herhaaldelijk gesproken en ik zal er dus niet op terugkomen.

De drukpers. De geachte spreker, naast mij gezeten, heeft gezegd: er wordt groot misbruik gemaakt van de drukpers. Ik twijfel daar niet aan, en het is ook mijne innige overtuiging. Nu zegt de Minister, dat wettelijke voorschriften weldra zullen voorgedragen worden. Dat is zeker bevredigend; maar wat zal er geschieden in den tijd dat die wettelijke voorschriften den weg hebben gevonden naar den anderen tak van de wetgevende magt, vóór dat zij door deze Vergadering zijn behandeld, door de Regering bekrachtigd en in Indie afgekondigd? Er bestaat op dit oogenblik een reglement op de drukpers in Indie. Wordt dat toegepast? Ik vrees neen; althans uit hetgeen ik gelezen heb in geschriften, die in Indie gedrukt worden, moet ik dit opmaken. En nu dunkt mij toch, dat als eene drukpers op die wijze ongestraft in een land als Indie werkzaam is, het prestige van het gezag en alle banden, die de kolonien aan het moederland verbinden, moeten verloren gaan.

Het consignatiestelsel. De Minister wenscht langzamerhand vooruit te gaan. Hij heeft gezegd dat hij dit jaar geen meer koffij in Indie zal laten verkoopen, maar 50 000 pikols suiker meer.

Vooruitgang is dus, in het stelsel van den Minister, meer verkoop van producten in Indie. Maar hoe ver zal die vooruitgang gaan? Welke is de eindpaal die men daarbij wil bereiken? Men zou kunnen beweren — ik zeg het niet — dat al die producten eindelijk in Indie zullen worden verkocht.

Ik heb reeds te lang gesproken en wil geen misbruik maken van uwen tijd en uw geduld. Daarom zal ik trachten in het kort mijn gevoelens te resumeren.

Wij hebben een Minister van Kolonien, die de meest gewichtige grondslagen van het regeringsbeleid wil hervormen.

Wanneer hervormt men? Zoo men een bestaanden toestand wil behouden, maar de gebreken die hem aankleven verbeteren, de misbruiken die ingeslopen zijn wil opheffen, kan men dan eigenlijk wel zeggen dat men eene hervorming wil daarstellen?

Wanneer men daarentegen een bestaanden toestand wil veranderen, en een nieuwen toestand in het leven roepen, dan hervormt men.

Nu schijnt mij dit het stelsel van den Minister te zijn. Hoe ver de hervorming zal gaan, wordt niet medegedeeld.

Zou men misschien uit de eigen woorden, die de Minister in de andere Kamer bij de algemeene beraadslaging gesproken heeft, iets daaromtrent mogen afleiden?

De Minister zeide daar toch, sprekende van hetgeen een ander spreker gezegd had: wat zou de conclusie moeten zijn? Mij dunkt *qu'il faut quitter ce système* en dat men er op bedacht moet zijn om voor de winsten vaste grondslagen aan te wijzen, die van wind en weersgesteldheid niet afhankelijk zijn. Indien dat niet doelt op de opheffing der gouvernements-cultures, dan versta ik die woorden niet.

Mogt deze begroting, zoo als waarschijnlijk is, worden aangenomen, dan heb ik een wensch, daarin bestaande, dat de Regering spoedig, zeer spoedig, de cultuurwet moge indienen, dat ze bij die voordragt, en de Kamer, zoo dit ontwerp hier mogt komen, bij de overweging en de beslissing mogen op den voorgrond stellen, dat de belangen van het Nederlandsche volk bij die regeling het eerst moeten in aanmerking komen; maar dat ook daarbij de belangen

21STE ZITTING. — 10 JANUARIJ.

Interpellatie van den heer Hartsen met betrekking tot de Kanaalmaatschappij.

der Javaansche bevolking billijke behartiging zullen vinden, ten einde die kostbare Oost-Indische bezittingen regtvaardig te regeren, ons gezag te bestendigen, maar geenszins ten einde de Javanen op te leiden tot eene vrije, zelfstandige natie, zoo als de Minister van Justitie, als lid der Volksvertegenwoordiging, als einddoel in de andere Kamer op den voorgrond stelde, en zoo als ook nog sommige leden van dien tak van de Volksvertegenwoordiging op dit oogenblik verlangen.

De vergadering wordt voor een kwartieruurs geschorst.

De **Voorzitter** zegt na de heropening der zitting: Door de Kamer werd bij den aanvang der zitting van heden aan den heer Hartsen, op diens verzoek, verlof gegeven om aan de Regering eenige vragen te doen omtrent de zaak der doorgraving van Holland op zijn smalst. Wij hebben het genoegen den Minister van Binnenlandsche Zaken hier thans tegenwoordig te zien; ik geef derhalve het woord aan den heer Hartsen.

De heer **Hartsen**: Ik begin met der Vergadering dank te zeggen, dat zij mij welwillend heeft toegestaan, eenige vragen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te doen.

Het doet mij leed, dat ik gisteren in de onmogelijkheid was hier tegenwoordig te zijn, daar ik dan misschien, althans voor een gedeelte, dit oponthoud aan de Vergadering en ook aan den heer Minister het derangement had kunnen besparen. Ik had evenwel eene wettige verontschuldiging: ik was ziek.

De aanleiding tot de vragen, die ik wensch aan de Regering te richten, vind ik in eene mededeeling, voorkomende in de *Amsterdamsche Courant* van heden, van wege de directie der Kanaalmaatschappij. Die directie neemt daarin over het besluit van de Regering, waarbij verlof wordt verleend om aan de storting van 10 per cent van het ingeschreven kapitaal gevolg te geven; de directie geeft daarbij eene toelichting, waarin het volgende voorkomt: » De zaak is gebleven op den voet zoo als die bij de inschrijving was beraamd en toen is blootgelegd en goedgekeurd, en de uitvoering van het aannemingscontract is bovendien door behoorlijken borgtocht verzekerd. »

Nu geloof ik dat, ten einde te voorkomen dat nieuwe moeilijkheden en nieuwe belemmeringen ontstaan in deze zaak, en die ik in hooge mate zou betreuren, het wenschelijk is, dat men zij ingelicht omtrent de zienswijze van de Regering, wat betreft de condities, die in het prospectus zijn opgenomen, waarop de negotiatie van 5 miljoen berust, en waaraan de directie der Kanaalmaatschappij zich nu gedraagt. In het prospectus wordt gezegd, dat het werk *à forfait* was aangenomen door aannemers, die aanzienlijke waarborgen hadden gesteld. Tevens is er in gezegd, dat die aannemers er in hebben toegestemd aandeelen tot een maximum van tien miljoen in betaling aan te nemen. Nu wensch ik te vragen aan de Regering:

1°. Zullen de aannemers nu 10 per cent van die tien miljoen moeten storten?

2°. Welke zijn die aanzienlijke borgen? Daartoe vind ik te meer aanleiding, omdat er grond bestaat voor de meening dat die borg bestaat in de garantie door een aannemer gepasseerd ten behoeve van een anderen, en ik geloof, met het oog op de artt. 1864 en 1865 van het Burgerlijk Wetboek, al slaat het dan ook op *verplichte* borgstelling, dat ook in dezen geene borgstelling van waarde zou zijn tenzij de borgen in het Koninkrijk zijn gevestigd.

Ik ben zoo vrij den Minister ook inlichting te vragen omtrent den strijd die schijnt te bestaan tusschen de mededeeling van de directie der Kanaalmaatschappij en hetgeen de Minister ons jl. Zaterdag heeft gezegd over het toezigt dat de Regering zou uitoefenen op het gebruik van de gestorte gelden; er zou, zeide hier toen de Minister, *niet over kunnen beschikt worden dan op zoodanige wijze als de Regering zou goedkeuren*. De directie der Kanaalmaatschappij berigt nu, dat zij aan de Regering het aanbod heeft gedaan, *zich van alle beschikking over de gestorte gelden te onthouden, tot dat het bestuur der maatschappij door de aandeelhouders zou zijn aangevuld*; dit is niet hetzelfde.

Ik weet dat de Minister mij zou kunnen verwijzen naar art. 8 der Grondwet, waarbij aan ieder, behoudens zijne verantwoordelijkheid voor de wet, bevoegd is zijne gevoelens door middel van de drukpers te openbaren. Ik doe dan ook, in het belang der zaak, slechts een beroep op de welwillendheid van den Minister, geleid door den wensch om zoo mogelijk nieuwe verwikkelingen te voorkomen, die welligt bij de storting zouden kunnen ontstaan.

De heer **Thorbecke**, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijnheer de President, het stuk waaruit de geachte spreker eenige zinsneden voorlas, heb ik enkel zeer vlugtig in eene courant gezien; maar dit belet niet, dat ik een stellig en, ik durf mij vleijen, voldoende antwoord op zijne vragen geven kan.

» Heb ik wel verstaan dat de aannemer 10 per cent zal storten? » was de eerste vraag. Neen; de aandeelhouder zal 10 per cent storten; met den aannemer heeft de Regering niet te doen. Er moet gestort worden over 15 miljoen; er moeten dus aandeelhouders voor 15 miljoen zijn.

Ten andere: » welke zijn de aanzienlijke borgen? » Is dat niet eene vraag, Mijnheer de President, gelijk er in deze en in de andere Kamer betreffende dit onderwerp zoo menige vraag gedaan werd, die slechts op hare plaats is wanneer zij in eene vergadering van aandeelhouders gerigt wordt aan de directie? De borgen worden gesteld door den aannemer, en de aandeelhouders moeten weten of zij met die borgen genoegen nemen. Zijn aannemer of aannemers en borgen soliede? Het Gouvernement heeft dat niet te onderzoeken; het is daarvoor hoegenaamd niet aansprakelijk. De aandeelhouders zullen wel toezien; het is hunne zaak.

In hunne vergadering zal dus ook de vraag, ontleend aan de artt. 1864 en 1865 van het Burgerlijk Wetboek, te stade komen.

In de derde plaats: het toezigt op de gestorte gelden. Hetgeen de geachte spreker uit dat stuk voorlas, spreekt hetgeen ik hier in eene vorige vergadering verklaard heb in geen deele tegen. Het blijft vast en stellig, dat over de te storten gelden niet zal worden beschikt dan met goedvinden van het Gouvernement. Het voorgelezene ziet enkel op een aanbod, door directieuren der Kanaalmaatschappij aan het Gouvernement gedaan. De gestelde voorwaarde is die, welke ik in de vorige vergadering deed kennen.

De heer **Hartsen**: Ik wensch alleen uit het antwoord des Ministers te constateren dat de 10 per cent zullen worden gestort over 15 miljoen; dat de waarborgen, waarvan het prospectus melding maakt, eene zaak is waaraan de Regering vreemd is, en dat overigens de Regering welwillend de verzekeringen, den 7den dezer omtrent het gebruik der te storten gelden gegeven, nu herhaalt.

Ik dank den Minister voor de antwoorden, mij welwillend op mijne vragen gegeven.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer namens de Vergadering den Minister dank te zeggen voor de gegeven inlichtingen.

De beraadslaging wordt hervat over het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IX (Departement van Kolonien)*.

De heer **van Vollenhoven**: Een enkel woord slechts, voornamelijk om mijne stem te motiveren. Ik roep daarbij uwetoegevendheid in. Deed dit een ander geacht lid, vroeger lid der Tweede Kamer, toen hij hier voor het eerst het woord zou voeren, niemand uwer zal het vreemd vinden dat ik zijn voorbeeld volg.

Op de stem, over deze begroting uit te brengen, oefenen, naar ik meen, twee punten een beslissenden invloed uit. Het eerste is de spoedige indiening der cultuurwet, gelijk de Minister en in de andere Kamer en in zijn antwoord op ons Verslag heeft verklaard.

Een tweede niet minder belangrijk punt is de verklaring van den Minister, dat hij althans geen ingrijpende maatregelen, geen maatregelen, die het hoofdbeginsel treffen, zal nemen.

Die beide overwegingen leveren, mijns inziens, een drieledig praktisch nut op. Als wij ons oordeel over die hoogst belangrijke aangelegenheid opschorten tot dat de cultuurwet zal zijn ingediend, dan zal het eerste voordeel zijn, dat het punt van debat duidelijk zal zijn aangewezen. Ik geloof toch dat algemeene beschouwingen, zoo als ik die tot nu toe gehoord heb, hoe zeer ik hare waarde op hoogen prijs stel, omdat zij de zaak meer en meer in staat van wijzen brengen, minder praktisch nut hebben op dit oogenblik, nu ons eene cultuurwet toegezegd is, die men zoo te regt heeft genoemd de grondwet voor Nederlandsch Indie. Ik geloof dat het wenschelijk zou zijn, die beschouwingen te laten rusten tot dat die wet ingediend zal zijn, omdat, zoo als ik gezegd heb, in de eerste plaats het punt van debat duidelijker zou zijn omschreven.

Een tweede voordeel is, mijns inziens, daarin gelegen, dat de leidende gedachte van de Regering omtrent dit belangrijke vraagstuk meer volledig bekend zal zijn dan op dit oogenblik. Wanneer in eene wet en in verschillende artikelen de leidende gedachte van de Regering ontwikkeld zal zijn, zal die duidelijker uitkomen.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

In de derde plaats zal dan omtrent die zaak eene afdoening moeten volgen. Na geformuleerde punten onder de oogen te hebben gehad en na die te hebben overwogen, zal er eene beslissing over dit belangrijke vraagstuk kunnen volgen.

Wanneer wij dus aannemen, dat de cultuurwet spoedig kan worden verwacht, dan acht ik deze algemeene beschouwingen minder praktisch nuttig. Had ik eene grief tegen den Minister, dan zou ik tot hem zeggen: gij hebt reeds te lang gewacht met die wet hier te brengen. Den Minister is in de andere Kamer ook eenigermate dat verwijt gedaan, en hij heeft de gronden aangegeven waarom hij die wet nog niet heeft ingediend. Ik vereenig mij met die gronden; maar desniettemin betreurt ik toch dat wij daarop zoo lang hebben moeten wachten.

Ik zeg, wanneer ik nu aanneem, dat de cultuurwet binnen korten tijd kan worden verwacht, en nadat wij gehoord hebben dat de Minister geene ingrijpende maatregelen, in den zin waarin de Minister die begrijpt, zullen worden genomen, dan schijnt het mij toe, dat het wenschelijk is den Minister in de gelegenheid te stellen dat voorstel in te dienen en te verdedigen en hem toe te staan hetgeen hij verklaard heeft zoo zeer te verlangen, namelijk om deswege met de Vertegenwoordiging in overleg te treden.

Wanneer hetgeen ik de eer had voor te dragen kan worden aangenomen, hetgeen ik meen het geval te zijn, als een argument om voor de begroting van den Minister te stemmen, in afwachting van de toegezegde cultuurwet, dan is er, dunkt mij, eene tweede vraag, die zou dienen beslist te worden, namelijk: zijn er dan ook bezwaren om ons vertrouwen zoo lang aan den Minister te schenken? Het schijnt mij toe, dat zoodanige bezwaren niet bestaan. Die bezwaren zouden kunnen gelegen zijn in de beantwoording van vier punten: is de Minister een slooper? Hecht de Minister geen genoegzaam gewicht aan het batig slot? Is de Minister voor de belangrijke taak, die hij op zich genomen heeft, niet bekwaam genoeg? En is de goede trouw van den Minister te verdenken, wanneer hij ons zegt: ik zal geene ingrijpende maatregelen nemen?

Wat de twee eerste punten betreft, geloof ik, dat men van den Minister niet zal kunnen zeggen, dat hij een slooper is en dat hij geenerlei waarde hecht aan het batig slot, zoodanig dat sommige conservatieve leden in de Tweede Kamer hem afschilderden als hun bondgenoot. De bekwaamheid van den Minister is erkend en zijne goede trouw is, naar mijn inzien, boven verdenking verheven. Maar gesteld dat deze redenering niet opgaat en dat de meerderheid dezer Kamer zegt: wij stemmen deze begroting af, dan geloof ik dat aan die afstemming drieërlei nadeel verbonden is.

In de eerste plaats, verlenging van den status quo van den toestand in Indie. Ik geloof wel dat de nadeelen, die uit dien status quo kunnen voortspuiten, eenigzins overdreven worden, maar ik zou toch ook niet durven beweren dat de bestendinging van een toestand, die op regeling wacht, aan geen nadeelen zou zijn onderworpen.

Een tweede nadeel, dat uit de afstemming zou kunnen voortvloeijen, zou misschien dit zijn, dat daardoor de beslissing over eene hoogst belangrijke aangelegenheid, die naar mijn inzien, eene spoedige beslissing eischt, zou worden verdaagd.

Het derde nadeel dat uit eene verwerping zou kunnen ontstaan, is misschien een eenigermate zonderling conflict tusschen de beide takken der Vertegenwoordiging. Wanneer men toch ziet dat in de andere Kamer de begroting met groote meerderheid is aangenomen en wanneer nu de Eerste Kamer, na de toezegging van de Regering omtrent de indiening der cultuurwet, thans zou zeggen: ik heb geen vertrouwen in den Minister, dan zou dit voorzeker een zonderling conflict daarstellen, waarvan het punt van verschil niet juist zou zijn aan te wijzen.

Ik heb nu nog eene vraag aan den Minister te doen over eene belangrijke aangelegenheid: over den spoorweg van Samarang naar de Vorstenlanden. In de afdeeling, waarvan ik de eer had deel uit te maken, werd daaromtrent eene vraag gedaan. De Minister heeft daarop geantwoord: »Dat aan den spoorweg van Samarang naar de Vorstenlanden eene andere rigting zij gegeven dan in art. 1 der concessie werd aangeduid, is den Minister niet gebleken. Hij kan niet aannemen dat de landvoogd, zelfs zonder daarvan kennis te geven, van de daar vastgestelde rigting zoude afwijken.» De vraag in de afdeeling gedaan betrof alleen in hoe ver men van de rigting, die men zich voorgesteld had te volgen, was afgeweken. Nu zijn omtrent dien spoorweg eenige geruchten in omloop, die ook bij mij wel eenigermate bezorgdheid wekken. Mogt de Minister in de gelegenheid zijn om ons deswege het een en ander mede te deelen, dat die bezorgdheid kan wegnemen, ik zou den Minister daarvoor zeer dankbaar zijn.

Nog een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter. De Minister van Koloniën heeft aan zijne belangrijke redevoering in de andere Kamer

een slot toegevoegd, waarvoor ik zeer veel sympathie koester. De Minister heeft aan het slot van die rede gezegd dat hij, wanneer de cultuurwet zou zijn ingediend, wat de behandeling daarvan betreft, een beroep deed op de Vertegenwoordiging, om zich te stellen boven de partijen. Dit is, mijns inziens, een schoon, een waar woord. Ik acht met den Minister het standpunt, waarop partijbelang zich dikwijls plaatst, beneveld en beperkt, en in ieder geval verre beneden de hooge roeping der Volksvertegenwoordiging, die in de eerste plaats en bovenal het heil des vaderlands heeft te bevorderen.

De heer van Beeck Vollenhoven: Ook ik wensch een paar punten betrekkelijk de koloniale aangelegenheden te releveren, waartoe ik aanleiding vind in het gesprokene door hen die mij voorafgingen. Tevens wensch ik nog een derde onderwerp ter sprake te brengen, dat nog niet in dit debat is gemoeid. Ik zal zeer kort zijn in de uiting mijner meening omtrent de koloniale rigting. Grootendeels deel ik in het gevoelen van den geachten vorigen spreker en van den geachten afgevaardigde uit Gelderland, den heer van Rhemen, die op dit oogenblik geen afkeurend oordeel wenschen te vellen.

Het komt mij voor dat in deze vergadering eene tweeledige rigting bestaat: de eene die in het algemeen de handelingen en de politiek dezer Regering afkeurt omdat ze haar te ver gaan, en de andere, die de toekomst nog wil te gemoet zien. Ik heb nog niet hooren gewagen van hen die beide rigtingen afkeuren, en die, wat men eene radicale verandering noemt, verlangen; ik twijfel ook zeer of zij in ons midden gevonden worden.

Wanneer ik echter in het gevoelen deel van hen die nog langer den werkkring van dezen Minister willen afwachten en gadeslaan, dan wil ik nogtans als mijne meening doen kennen, dat de Minister reeds te lang gewacht heeft om op praktisch terrein — het wetgevende — te toonen wat hij wil, en ik geloof met den meesten aanranding hem te moeten verzoeken ons nog heden te verklaren wanneer die cultuurwet te wachten zij. Wij hebben vernomen dat daarover met den Gouverneur-Generaal is gecorrespondeerd en men zegt, dat het antwoord herwaarts is gezonden; welnu, dan kan het den Minister niet zoo onmogelijk zijn eenigzins het tijdstip te bepalen waarop het resultaat van zijn werk aan de wetgeving kan worden voorgesteld. Ik dring daarop aan omdat het lange wachten het vertrouwen in den Minister bij al de partijen schokt, en zulks kan noch dezen Minister noch eenige Regering aangenaam zijn.

In het debat heeft men gesproken doch niet uitgeweid over de nadeelige gevolgen van den vrijen arbeid; men heeft gewezen op Rembang, Pekalongan en zooveel anders. Een ander geachte spreker, die zoo even woord voerde, heeft gewaagd van ongunstige berigten omtrent eene groote onderneming in onze Oost-Indische bezittingen, die op dit oogenblik aan den gang is: ik bedoel de Indische spoorweg. Zeer ongaarne spreek ik van deze plaats over belangen, waarbij ik zelf eenigermate betrokken ben. Maar ik acht het dienstig dat de waarheid gehoord worde en dan moet het kieschheidsgevoel wijken.

Vreemd zal het u voorkomen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik de woorden vrije arbeid, en spoorweg Samarang naar de Vorstenlanden als het ware in éénen adem uitspreek. Schijnbaar bestaat er geen verband, maar toch is dit zoo. Wij weten wat omtrent dien vrijen arbeid al gezegd is; men heeft de misbruiken en de nadeelen er van geschilderd en breed uitgemeten. Veroorloof mij nu ook dat ik de voordeelen en het nut van het gebruik, het werkelijk gebruik, de goede toepassing er van aanwijze.

De nadeelige geruchten omtrent dien spoorweg heb ik ook gelezen, en het spreekt van zelf, dat wanneer men met eene zaak is ingenomen, en wanneer deze bestreden wordt van alle zijden, dit niet aangenaam is; op mij heeft het dien indruk gemaakt, maar wie onzer heeft niet vaak iets dergelijks ondervonden?

Maar hier zijn meerdere belangen in het spel; het geldt hier niet alleen de belangen van de aandeelhouders, en de belangen van hen die geroepen zijn voor hen te waken, maar ook de belangen van den Staat zijn er mede gemoeid. De Staat heeft zich verbonden renten te betalen, en men is ook aan dien Staat rekschap en verantwoording schuldig. Dat is het, Mijnheer de Voorzitter, ik herhaal het, wat mij heeft doen besluiten om dit punt van deze plaats te bespreken.

Ik heb, om zekerheid te hebben van hetgeen waar of onwaar was, getracht door derden te weten te komen, wat het oordeel was van een onbevangen persoon in Nederlandsch Indie. Ik heb verzocht dat men mij den gang der onderneming zoude aanduiden, en de bevinding mededeelen. Dit is geschied, en wat schrijft die persoon, niet aan mij, maar aan een zijner handelsvrienden?

Veroorloof mij u die woorden voor te lezen:

»Tot op drie palen afstands van Samarang volgden wij den

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

groeten postweg. Daar verlieten wij het rijtuig om plaats te nemen in een door den heer de Bordes besteld ligter rijtuig, dat ons na een goed uur rijdens bij de dessa Broembong bragt. Hier was het werk aan de aardebaan voor den aanstaanden spoorweg in vollen gang. Honderden inlanders waren aan den arbeid, en toen de heer de Bordes mij verzekerde dat de afstand van hier tot Samarang ongeveer tien palen bedroeg, en dat over dien geheelen afstand de aardebaan in minder dan twee en eene halve maand was gelegd geworden, wist ik niet waarover ik mij meer moest verwonderen, of over het beleid en de voortvarendheid van den man, die in een land, dat hem nog kort geleden vreemd was, een zoo belangrijk werk weet tot stand te brengen, of over de bewijzen, die ik hier voor mij had, van hetgeen met inlandsche werklieden kon gedaan worden, wanneer het werk slechts oordeelkundig geregeld, en gezorgd wordt, dat ieder de betaling in handen krijgt voor het door hem verrigte werk. Hierin vooral ligt het groote geheim van de boven verwachting gunstige resultaten, die de heer de Bordes tot dusverre verkregen heeft, en wanneer hij op dezelfde wijze met werken blijft voortgaan, is er alle kans, dat hij glansrijk de bezwaren zal te boven komen, die in der tijd door velen te goeder trouw tegen zijne plannen zijn geopperd", enz.

Dit is het oordeel van een gansch onbevangen man, maar tevens is daardoor het bewijs geleverd van de goede zijde van dien vrijen arbeid.

Gewoonlijk zijn in dienst der spoorwegmaatschappij geweest tusschen de 2000 à 2500 vrije arbeiders. Nimmer is tot het bekomen van arbeiders eenige dwang gevorderd geworden. Zij hebben zich zóó vrijwillig aangeboden, dat men er eer te veel dan te weinig had. Men zal welligt denken dat die lieden te hoog betaald zijn, dat zij à *force d'argent* zijn verkregen. Het tegendeel is waar, zij werken op taak. In den aanvang heeft men ruim betaald, doch het aanbod was weldra zoo groot, dat ze thans slechts plus minus 60 cents daags verdienen kunnen en daarvoor verwerken ze drie kubiek el gronds, gemiddeld 20 à 22 cents per kubiek el. Voor de werken der genie schijnen, bij gedwongen arbeid, tariven te bestaan. Ik zal daaruit een voorbeeld aanhalen dat mij nog al merkwaardig voorkomt. Door de genie schijnen voor de uitgraving van een kubiek el grond, en niet meer dan 3 el vervoer in den harden grond, de werkkraft van 1½ koelie, en voor elke 30 ellen vervoer wederom 1½ koelie berekend te worden. Men heeft dan 2 koelies noodig voor een kubiek el die in zware klei verwerkt wordt. En wanneer nu de Regering aan gedwongen arbeiders 25 cents betaalt, kost haar de kubieke el volgens tarief 50 cents, dus meer dan het dubbele waarvoor de vrije arbeiders dezelfde werkzaamheden voor de spoorwegmaatschappij hebben verrigt.

Maar waardoor wordt die verkregen? Telken reize als men gewerkt heeft, wordt men werkelijk betaald, en daar schijnt het groote geheim van den vrijen arbeid in opgesloten te zijn.

Het heeft mij zeer verwonderd, dat men telkens gesproken heeft over den grooten invloed der hoofden, en over het nadeel, dat er uit zou voortvloeijen wanneer men dien invloed trachtte te verminderen; terwijl men van de keerzijde gezegen heeft. Men heeft niet gewaagd van de misbruiken, waaraan die hoofden zich schuldig maken, en van het feit dat zij voor zich het loon behielden dat den werkman toekwam. Het heeft mij verwonderd dat men in één adem afkeurde, hetgeen ook ik afkeur, wat te Simbang, te Rembang en elders gebeurd is, en tevens dien invloed van de hoofden trachtte te verdedigen.

Ik heb reeds te lang over dit onderwerp gesproken, anders zou ik gaarne nog mededeelen wat bij dien spoorweg in den tijd van een half jaar verrigt is: op dit oogenblik moeten reeds meer dan 25 000 ellen aardebaan gelegd zijn, terwijl de rigting en al de profilleekeningen aan de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië aangeboden zijn. Of zij de goedkeuring van den landvoogd zullen erlangen, kan men niet weten; eerst na 31 December zal de Gouverneur-Generaal zich daarover hebben uit te laten: welligt is de Minister in staat daarover meer inlichtingen te geven en ook de vragen van den vorigen spreker te beantwoorden.

Ik heb een derde punt genoemd, dat ik wenschte te behandelen en bedoelde daarmede onze West-Indische belangen. Het is niet voor het eerst, dat ik daarover hier het woord heb gevraagd; meermalen heb ik mijn gevoelen te kennen gegeven over de gevolgen van die groote maatschappelijke verandering, die in onze West-Indische kolonien heeft plaats gehad. Toejuichende wat de wenschelijkheid gebood, heb ik echter steeds met klem en kracht aangedrongen, dat men niet vergeten zou, dat ook die vrijgemaakten nog in een staat van kindschheid verkeerden. Toezigt van staatswege heb ik dus steeds noodig en nuttig geacht. Naar mijne opvatting is het welligt de beste bepaling in de emancipatie-

wet, dat dit toezigt op tien jaren is gesteld; met leedwezen evenwel zag ik in die wet opgenomen, dat aan den ouverneur werd overgelaten dien termijn te bekorten. Maar, zal die kolonie niet te gronde gaan, dan moeten daar meer werkkrachten zijn. Ik heb met uitstekend genoegen het eerste verslag over de gevolgen der emancipatie gelezen: verschillende punten, waarvoor ik zeer bezorgd was, heb ik gezien dat zich beter hebben geregeld dan ik had gedacht, gelijk het gewoonlijk in den gang van zaken gaat. Maar wat mij zeer heeft getroffen, dat is het slot van het verslag, waarin met zoo vele woorden door den gouverneur wordt gezegd, dat de toekomst van de kolonie Suriname — en hetzelfde geldt omtrent Curaçao — eenig en alleen afhangt en van behoorlijk toezigt over de geëmancipeerde werklieden, en van eene behoorlijke immigratie van vrije arbeiders. Ja, contracten zijn er gesloten, zelfs bijna boven verwachting, gelijk wij in dat stuk gelezen hebben. Bij de berekening van de belastingen had men op veel minder contractanten gerekend dan er nu bij het opmaken van de kohieren gebleken zijn te bestaan. Maar ook daar geldt de uitdrukking: *ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas*. Er zijn inderdaad contracten gesloten; maar werken nu al die contractanten? Dit betwijfel ik. In Suriname heeft het verschijnsel zich voorgedaan, dat verscheidenen van die geëmancipeerden quasi-contracten sloten en zorgden dat zij de f 3 betaalden of deden betalen die zij als belasting aan den Staat verschuldigd zijn; doch overigens niet geregeld arbeidden. Dit is niet de bedoeling van de wetgeving geweest en het is niet in het belang der kolonie. Een der groote stapelproducten, de suiker, vereischt aanhoudend werk. De Minister zal welligt antwoorden, dat er van deze zijde niets aan gedaan kan worden en alleen de districts-commissarissen er welligt eenig toezigt op zouden kunnen uitoefenen.

Doch er is eene andere zaak waarover ik een woord wensch te zeggen: de bevordering der immigratie. Ik zelf heb daartoe pogingen aangewend en er daarom vroeger niet over gesproken. Ik heb die pogingen opgegeven en gehoord dat een ander die opgevat heeft; maar nu geloof ik ook met gerustheid den Minister te kunnen vragen: wordt aan die aanvragen gevolg gegeven? Wil de Regering behulpzaam zijn? Want nu moet zij toch de overtuiging hebben, dat de daaromtrent gemaakte bepalingen onuitvoerbaar waren.

Aangenaam zal het mij zijn daaromtrent van den Minister een antwoord te ontvangen, en nog veel aangenamer indien hij tevens de toezegging wilde doen, dat hij, zooveel in zijn vermogen is, de immigratie in de West-Indische kolonien zal trachten te bevorderen.

De heer **Messchert van Vollenhoven**: Mijnheer de Voorzitter, ik had gaarne gewenscht met de beide laatste sprekers, behalve een gedeelte van hun naam, ook een gedeelte van hunne overtuiging gemeen te hebben. Het afwachten heeft toch dikwijls zijne aangename zijde. Maar ik mag in die overtuiging niet deelen. Voor het eerst geroepen mijne stem uit te brengen over dit gewichtig hoofdstuk der Staatsbegroting, ben ik aan deze Vergadering, aan de Regering en aan mij zelven verplicht, kortelijk de redenen uiteen te zetten, die mij zullen nopen eene afkeurende stem over dit hoofdstuk uit te brengen. Met diegenen mijner medeleden, die verklaard hebben te willen wachten, ga ik gedeeltelijk mede. Ook ik wil ten deele wachten. Ik wil namelijk, alvorens mijn oordeel over het stelsel van beheer en van cultures in Indië te vestigen, wachten tot dat ik vóór mij zal hebben het ontwerp van wet, waarin de Regering hare zienswijze formuleert. Tot aan dat tijdstip zal ik mij onthouden een eigen oordeel te vormen. Ieder toch zal overtuigd zijn, dat even als in het Westen, ook in het Oosten voortdurend verbetering noodig is. Ik geloof niet dat er iemand in Nederland bestaat die beweert zal dat het cultuurstelsel zonder eenig gebrek is.

Maar ik mag niet wachten waar het betreft het regeringsbeleid op dit oogenblik. Ik mag niet wachten, als ik de overtuiging heb dat langer wachten in den zin der Regering zal uitloopen op onherstelbare schade. Het is mijne vaste overtuiging, dat vóór alles in een Oostersch land, veel meer in eene Oostersche bezitting, noodig is vastheid van wil en eenheid van beginsel. Ik heb art. 59 der Grondwet, uit vroegere grondwetten overgenomen, altijd zóó uitgelegd, dat de Koning het opperbestuur over de kolonien heeft, omdat men de kolonien, tenzij het tegendeel hoogst noodzakelijk was, heeft willen houden buiten parlementaire weifelingen en onzekerheden; dat men gewild heeft dat in een Oostersch land één persoon zijn wil zal doen eerbiedigen. Als ik nu let op al hetgeen zoowel in het verslag dezer Kamer als in dit debat is aangevoerd, waaruit duidelijk blijkt, dat er in Indië geen vastheid van wil, geen eenheid van beginsel heerscht, dan verklaar ik mij buiten de mogelijkheid om dit regeringsbeleid, al het beleid mag genoemd worden, verder te steunen. Ik meen dat zoolang er geen ander stelsel bij de wet is vastgesteld, het bestaande stelsel met kracht moet worden gehandhaafd. Als dit

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

niet geschiedt, dan zal er verlamming van het gezag plaats hebben, dan is het eene onmogelijkheid dat gezag met klem door de ambtenaren te doen handhaven, en dan, hetgeen het ergste van alles is, verliest men het prestige, dat in het Oosten aan het gezag noodwendig verbonden moet zijn. Wanneer later blijkt, dat het bestaande stelsel moet worden vervangen door een ander, zal men het kunnen doen, want men zal de magt, het prestige hebben behouden. Maar wanneer men nu telkens door ingrijpende maatregelen, die ik niet op nieuw zal aanduiden, want zij zijn reeds herhaaldelijk duidelijk uiteengezet, bij degenen die in Indie met magt bekleed zijn, zekere onzekerheid en weifelhoedigheid doet ontstaan, dan vraag ik, waar het prestige blijft, dat daar aan onze magt moet verbonden blijven. Wanneer dat eenmaal verloren is, men neme dan stelsels aan, het zal te laat zijn om die stelsels dan te handhaven. Ik voor mij vind geene vrijheid aan deze Regering de middelen, die in dit hoofdstuk zijn aangevraagd, te verleen, omdat ik het beleid van deze Regering, op dit oogenblik in Indie gevolgd, afkeur.

De heer **Sassen**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld*].

De heer **Huydecoper van Maarsseveen**: Ik hoop een bescheiden gebruik te maken van de gelegenheid, die mij gegeven wordt om het woord te voeren. Het was mijn voornemen niet dit te doen over het punt, dat door den geachten spreker uit Noordholland, den heer van Beeck Vollenhoven, is ter sprake gebracht en het materieel belang van de kolonie Suriname in hooge mate betreft, hetwelk ook ik zeer ter harte neem. Ik ondersteun dan ook volgaarne hetgeen door dien geachten spreker daaraarover is gezegd. Indien ik hem echter wel heb verstaan, dan is tot mijne verwondering door dien spreker niet gewezen op een post, die voorkomt op de begroting voor het dienstjaar 1865 voor de kolonie Suriname, waar wij zien, dat de som, uitgetrokken tot het betalen van premien voor den aanvoer van vrije arbeiders, verminderd is met een derde. Maar dit ter loops.

Het onderwerp, dat ik meer bepaald wensch te bespreken en onder de aandacht van de Regering te brengen, betreft de morele en intellectuele belangen van dezelfde kolonie. In art. 19 van de wet op de vrijverklaring der slaven wordt gezegd, dat het staatstoezicht de strekking zal hebben om de vrijgemaakten op te leiden tot het familie- en maatschappelijk leven door de bevordering van het godsdienstig en schoolonderwijs. Verder wordt in een ander artikel bepaald, dat dit ook van regeringswege zooveel mogelijk zal worden aangemoedigd. Nu is het bekend en door de Regering ook erkend, meen ik, dat door de Moravische Broeders in dit opzicht zeer groote diensten zijn bewezen; dat zij door hunne zorgen en ijver reeds vóór de invoering van de wet tot emancipatie der slaven zoodanigen invloed hebben uitgeoefend, dat groote maatschappelijke schokken zijn voorkomen, en dat het derhalve voor een groot gedeelte ook aan hen te danken is, dat die belangrijke maatregel in onze kolonien zoo geleidelijk en op zoo gunstige wijze is tot stand gebracht. Ik behoeft er niet op te wijzen van welk groot belang ook in het vervolg de invloed der Moravische Broeders kan zijn om de vrijverklaarden tot arbeidzaamheid, tot het familieleven en tot godsdienstzin op te leiden. Tot mijn leedwezen schijnt het evenwel dat zij van regeringswege niet die hulp ontvangen, die hun noodwendig moest verstrekt worden. Dit blijkt duidelijk uit hetgeen door hen zelven daaromtrent wordt medegedeeld. Aan de verschillende kerkgenootschappen, te zamen eene bevolking tellende van 18 400 zielen, wordt eene som verstrekt van f 57 570, of plus minus f 3,12 per hoofd, terwijl aan de Moravische Broedergemeente, 27 500 zielen tellende, slechts eene som van f 7000 wordt toegekend, hetwelk neêrkomt op ongeveer 25 cent per hoofd. Ik geloof dat hieruit geen groote belangstelling der Regering voor die Moravische Broeders kan worden afgeleid.

Ik heb gemeend dit onderwerp met een enkel woord te moeten ter sprake brengen en aan de aandacht der Regering aanbevelen. Ik geloof dat het is in het oeconomisch belang van de kolonie, dat de invloed van de Moravische Broeders krachtig worde gehandhaafd en dat zij door geldelijke bijdragen in staat worden gesteld in de ijverige pogingen, die zij in het werk stellen, te blijven volharden. Ik verlang hieromtrent geen antwoord van de Regering, en wensch alleen de zaak aan hare ernstige overweging aan te bevelen.

Nog een enkel woord over het votum dat ik over dit hoofdstuk zal uitbrengen. Reeds tweemaal heb ik mijne goedkeurende stem aan de begroting van dezen Minister onthouden. Ik deed dit omdat ik mij met het regeringsbeleid van het tegenwoordig hoofd van het departement niet kon vereenigen. Ik beken, dat ik in de bezwaren, die door verscheidene sprekers dezen morgen zijn aan-

gevoerd, grootendeels deel. Ik geloof evenwel, met het oog op het ver gevorderde uur, dat het onbescheiden zou zijn, daarover thans nog langer te spreken en wiler dus niet verder over uitweiden. Alleen wil ik zeggen dat ik een oogenblik getwijfeld heb, of het ook pligmatig was, in den tegenwoordigen toestand de begroting aan te nemen, naar aanleiding van de toezegging door den Minister gedaan van eene aanstaande indiening der cultuurstelsel. Ik meende aanvankelijk dat dan ook spoedig het tijdstip zou aanbreken om het koloniaal regeringsbeleid te bespreken en te beoordeelen.

Ik ben echter tot de overtuiging gekomen, dat wij — zoo als reeds dezen morgen door een geacht afvaardigde uit Noordholland is gezegd — die cultuurstelsel nog zoo spoedig niet mogen verwachten; als men nagaat de verschillende phases welke de behandeling dier wet zal moeten doorloopen eer ze bij deze Kamer is gekomen, dan wordt het duidelijk dat daarmede nog een geruime tijd zal verlopen. Op grond dus van mijne bezorgdheid ten aanzien van het regeringsbeleid van den tegenwoordige Minister van Kolonien zal ik tegen deze begroting stemmen.

De heer **Hartsen**: Ik wensch een enkel woord te antwoorden op hetgeen de heer van Beeck Vollenhoven heeft gezegd. Die geachte afvaardigde heeft mij verwonderd, daar hij den Indischen spoorweg verdedigde, die evenwel niet was aangevallen. Ik kan mij moeilijk verklaren hoe men eene zaak kan verdedigen, die niet wordt geattaqueerd. Te meer heeft de geachte afvaardigde mij verwonderd, omdat er één punt van beschuldiging was ingebracht tegen de Indische Spoorwegmaatschappij. De geachte afvaardigde uit Zuidholland toch heeft — als ik hem wel verstaan heb — gewezen op een gerucht dat eene verandering zou hebben plaats gehad in de rigting der lijn, zoodat deze niet zou worden gelegd in overeenstemming met de wet. Indien de geachte afvaardigde uit Noordholland dit had gerefuteerd, dan zon hij wel gedaan hebben, want er bestaat grond voor dat gerucht in een artikel van de *Javasche Courant* van 18 October. Dat artikel heeft mij den indruk gegeven dat de rigting dier lijn niet als onherroepelijk op Java wordt beschouwd; ik neem zelfs daaruit aanleiding den Minister te vragen, of de lijn nu wordt gelegd overeenkomstig de wet.

Vervolgens heeft de geachte afvaardigde uit Noordholland eene conclusie gemaakt die ik moet bestrijden. Hij komt in zekeren zin op tegen de bestrijding van den vrijen arbeid, door te wijzen op de werkzaamheden van den spoorweg. Hoe dat denkbeeld in verband wordt gebracht met vrijen arbeid in het cultuurstelsel is mij niet duidelijk; maar zeker past hier: *qui prouve trop, ne prouve rien*. Immers als men spreekt van vrijen arbeid zoo als die hier is ter sprake gebracht, dan heeft men het oog op den vrijen arbeid bij de cultuurondernemingen, en dat is iets anders dan vrije arbeid zoo als de geachte spreker dien bedoelt. Niemand ontken dat, op Java vrije arbeid bestaat, men vindt daar koelies, huisbedienden, arbeiders, enz. Doch als men van vrijen arbeid spreekt met het oog op het cultuurstelsel, dan bedoelt men de cultuurondernemingen die worden gedreven door Europeanen, zonder tusschenkomst van het Gouvernement bij de verkrijging van arbeiders.

Van daar dat de tegenstelling van den geachten afvaardigde uit Noordholland niet juist is en dus niet kan gelden als een argument.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Als ik naga wat de geachte voorgaande spreker zoo even tegen mij heeft aangevoerd, dan zou ik haast komen tot de conclusie: *praetor non curat minima*! Het schijnt toch dat wat ik gezegd heb over vrijen arbeid zooveel indruk heeft gemaakt op den geachten afvaardigde uit de hoofdstad, dat hij het gewigtiger achtte dan de lange redevoering van den geachten afvaardigde uit Noordbrabant, die zijne geheele rede refuteerde. Ik heb slechts één paar punten behandeld.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, zou ik den vrijen arbeid hebben moeten verdedigen en niet den spoorweg, die niet geattaqueerd is. Ik heb gezegd dat het mijn plan was om na het gesprokene door den geachten spreker uit Rotterdam over dien spoorweg en over de ongunstige geruchten, die daaromtrent liepen, dat onderwerp met een ander in verband te brengen, dat ook dezen morgen is besproken. Ik heb gezegd dat, daar men de misbruiken van den zoogenaamden vrijen arbeid heeft aangetoond, men mij ook moest veroorloven de voordeelen van den in werkelijkheid vrijen arbeid te bewijzen. Ben ik nu een weinig te ver gegaan in een betoog over dien Indischen spoorweg; och, Mijnheer de Voorzitter, het gebeurt wel meer wanneer men voor de vuist spreekt, dat men over een onderwerp wat meer uitweidt, dan wanneer men zich er te voren op geprepareerd heeft. Maar ik

21STE ZITTING. — 10 JANUARIJ.

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)*

had over de rigting moeten spreken en die moeten verdedigen, want ook daartegen waren grieven! Maar dat kan ik niet doen, dat was mij onmogelijk, want die juiste rigting is eerst den 31sten December van het verlopen jaar aan den Gouverneur-Generaal ter goedkeuring voorgesteld.

Maar nu die vrije arbeid. De voorgaande spreker zegt, als wij spreken van vrijen arbeid dan geldt het de toepassing daarvan bij de cultures en niet bij den spoorweg. Maar de quaestie is toch, of men werkelijk vrije arbeiders bekomen kan, dan wel of men arbeiders door dwang moet hebben, en nu heeft men beweerd dat er geen werkelijke vrije arbeid is, maar dat ze alleen in schijn bestaat. Het beweren was, dat die arbeiders werden gedwongen door hunne hoofden, en dat zij het hun toekomende loon niet ontvingen. Die dwaling heb ik willen bestrijden en aantoonen, dat men zeer wel vrije arbeiders kan bekomen, die zeer goed werken en nog minder kosten dan de Staat betaalt, wanneer die met dwangarbeiders werk laat verrigten. Waar dat ook toegepast worde, zal wel hetzelfde wezen. Ik heb mij op dit punt willen regtvaardigen, en doen uitkomen wat de strekking van mijn betoog geweest is.

De heer **van Andringa de Kempnaer**: Mijnheer de Voorzitter, een enkel woord, naar aanleiding van het verslag dezer Kamer en het antwoord van de Regering, opgenomen in de tweede paragraaf van het verslag. Wij lezen daar: „De verplaatsing van den resident Netscher van Pekalongan naar Rembang was een bloot administratieve maatregel in het belang der dienst, waartoe men toch aan den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid niet zal willen betwisten.”

Ik heb die uitdrukking: „toch niet zal willen betwisten” eenigzins vreemd gevonden. Het is ook geheel niet de bedoeling geweest van het verslag, om den Gouverneur-Generaal het regt te betwisten om een ambtenaar van de eene residentie te verplaatsen naar eene andere. Maar dat neemt niet weg, dat zoodanige handeling als eene regeringsdaad binnen de beoordeeling van de Vertegenwoordiging valt, en ik voeg er bij dat die beoordeeling over deze zaak ongunstig is geweest.

In de tweede plaats lees ik: „Intusschen mag de tegenwoordige Regering zich ontslagen rekenen van verantwoordelijkheid ten aanzien van het gebeurde op Simbang.”

Ik vind zoodanige afrekening wel wat eenvoudig; dat is eene gemakkelijke manier om van alle verantwoording af te zijn. De eene Minister volgt den ander op, maar de Regering als Regering blijft voortwerken. Het komt mij minder doelmatig voor om op die wijze al hetgeen ons bekend is van de zaak van Simbang als het ware te effaceren.

Op de klacht dat er te weinig loon betaald is — eene klacht die in verband staat met den vrijen arbeid waarvan de heer van Beeck Vollenhoven met zoo veel klem en ophef heeft gewaagd — heeft de Minister eenvoudig geantwoord, dat hem daarvan niets was gebleken. Maar wanneer wij raadplegen wat ons bekend is gemaakt en opgenomen is in een officieel stuk, dan schijnt het toch dat er wel degelijk onthouding van loon heeft plaats gehad; men heeft in de afdeelingen gevraagd, of de zaak later geschikt is.

Ik zou gaarne weten welke inlichtingen de Minister ons daar-

omtrent kan geven, en ik heb gemeend om het belang der zaak deze vraag te moeten doen, te meer nu een ambtenaar, die pligtmatig handelde, daarvan het slagoffer werd.

De heer **Verschoor**: Voor de eerste maal dat ik mijne stem over deze belangrijke begroting moet uitbrengen, wensch ik die stem met een enkel woord te motiveren.

Na het aanhooren van zoovele krachtige redevoeringen voor en tegen deze begroting, vind ik in de rede van het lid uit Gelderland, den heer van Rhemen, mijne overtuiging uitgedrukt en versterkt, zoodat ik mijne stem aan deze begroting moet geven, en gevoele ik mij verplicht den Minister in de gelegenheid te stellen om, *zoo mogelijk binnen korten tijd*, het ontwerp cultuurnet in te dienen aan de Vertegenwoordiging.

De **Voorzitter**. Bij het ver gevorderd uur stel ik u voor, Mijne Heeren, om de Vergadering thans te schorsen en de beraadslaging voort te zetten in eene zitting te houden op morgen, des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**: Ik neem de vrijheid om eene avondzitting voor te stellen. Ik geloof, dat ik een wensch uitdruk, waarin vrij algemeen wordt gedeeld.

Onderscheidene leden: Ondersteund!

De **Voorzitter**: Wanneer dat het verlangen der Kamer mogt zijn, is het den Voorzitter volkomen hetzelfde.

De heer **Fransen van de Putte**, *Minister van Kolonien*: Liever niet, maar wanneer de Kamer tot eene avondzitting mogt besluiten, in aanmerking nemende den tijd dien zij reeds hier heeft doorgebracht, dan zal ik mij aan het besluit der Kamer onderwerpen.

Het *voorstel* van den Voorzitter, strekkende om de beraadslaging te verdagen tot den volgenden morgen om elf uur, in stemming gebracht, wordt met 18 tegen 16 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Vollenhoven, Hartsen, van der Heim van Duyvendijke, van der Lek de Clercq, van Heeckeren van Wassenaer, Sassen, Cremers, van Swinderen, Michiels van Kessenich, Blankenheym, Taets van Amerongen, van Aylva van Pallandt, de Vos van Steenwijk, Nobel, Bosch van Drakestein, Cost Jordens, Huydecoper van Maarsseveen en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren: Verschoor, Smit, van Andringa de Kempnaer, van Eysinga, Boreel van Hogelanden, van Sasse van Ysselt, Hengst, van Beeck Vollenhoven, Messchert van Vollenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Fransen van de Putte, van Meeuwen, Schimmelpenninck van der Oije, van Nispen van Pannerden, Viruly en Tonckens.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

21STE ZITTING. — 10 JANUARIJ.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

(SUPPLEMENBLAD.)

REDEVOERING, uitgesproken door den heer
Sassen, in de zitting van den 10den Januarij 1865.

[Zie bladz. 170.]

Gedurende de elf jaren, dat ik de eer geniet zitting in deze Kamer te hebben, heb ik het twee malen gewaagd, over onderwerpen, onze overzeesche bezittingen betreffende, het woord te voeren. Het was, hierop wijs ik inzonderheid, vóór dat deze Regering is opgetreden. Ik deed het bij de regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie; ik herhaalde het bij de vaststelling der begrooting voor Kolonien over het dienstjaar 1862.

Wanneer ik nu mijne beschouwingen en beweringen, bij die gelegenheid geopenbaard, herdenk, dan durf ik zeggen dat ik niet ligtvaardiglijk bij het volbrengen dier taak gehandeld heb.

Bij de regeling van het muntwezen veroorloofde ik mij, door het onderzoek der inlichtingen van regeringswege gegeven hiertoe geleid, eene voorspelling op den voorgenomen maatregel, — ongetwijfeld eene eenigzins hooghartige en tevens stoutmoedige daad voor eenen oningewijde in die belangwekkende aangelegenheid, en toch heb ik daarvan voldoening gehad in lateren tijd. Immers, het was streelend voor mij, dat bij de latere voordragt tot verlenging van den termijn tot afdoening dier regeling door een man, als ons gewezen geacht medelid, den heer van Rijkevorsel uit Rotterdam, op mijne voorspelling, door den tijd geheel bewaarheid, verwezen werd.

De langdurige beraadslagingen over het hoofdstuk Kolonien voor het dienstjaar 1862 gaf mij den tijd, eene redevoering op te stellen, welke ik in de vergadering dezer Kamer van 4 Januarij 1862 uitsprak. Ik waagde mij, ik moet het erkennen, op een voor mij gevaarlijk terrein; want ik ben nooit, gelijk men dat noemt, over de linie geweest. Ik nam deel aan de beraadslaging als of ik was een oud gewezen Oost-Indisch ambtenaar of ondernemer, in Indie gevoed en opgeleid, bekend met de meeste streken onzer tropische gewesten, bekend met de gewoonte en behoefte van die goede kinderen, welke men Javanen noemt, minder bekend met Westersche begrippen, en als bij uitzondering zonder beduidend fortuin, zonder opvolgers in Indie achter te laten, in het vaderland teruggekeerd. Mij dunkt, ik hoor nog het *risum teneatis*, dat gefluisterd werd over den stap welken ik ging doen, en toch had ik met ernst mijne goede trouw in het behandelen van de onderwerpen vooropgesteld en bij herhaling betuigd, dat ik geene specialiteit in Indische zaken was en dat ik de stof voor mijne rede, doch met vrijheid van eigen oordeel, bij anderen had geroofd.

Ik had echter een voorregt, Mijnheer de Voorzitter, ja een groot voorregt; als lid der Staten-Generaal moest ik mij toeleggen op de kennis der Indische aangelegenheden; de studiekamer is mijn lustverblijf; ik lees gaarne alles met onbevangen oordeel en spreek over gewichtige zaken zeer spaarzaam in bijzonder onderhoud; ik was, even als gij, Mijne Heeren, in de gelegenheid op uitmuntende wijze kennis te nemen van den gevoerden strijd, zoo door de belangrijke redevoeringen in de beide Kamers der Staten-Generaal gehouden en door de gewichtige inlichtingen van de Regering, als door de menigte brochures over het onderwerp in druk verschenen, en door de betoogen van de dagbladpers. Doch dit was niet het groote voorregt waarop ik wees; maar daarbij komt, dat ik persoonlijk geen hoegenaamd belang heb bij de Indische bezittingen, ook niet in de toekomst; en dit stelde mij in staat, zonder eenige vooringenomenheid, het hoor en wederhoor met nauwgezetheit te betrachten en een onzijdig en onpartijdig gevoelen te vestigen. Ik heb nog voorgisteren mijne redevoering van die dagen nagelezen, en waarlijk ik stond verbaasd over het waagstuk; doch, wanneer ik thans naga, wat sedert dien tijd is voorgevallen, dan verheug ik er mij over, want de meeste der toen gedane voorspellingen en geleverde beschouwingen hebben zich verwezenlijkt. Het waren toch ook destijds van dezelfde zijde de donkerste tafereelen, de meest heillooze voorzeggingen op de toekomst van onze overzeesche gewesten; met de veranderde politiek werd de welvaart van onze kolonien op het spel gezet en met ondergang bedreigd: het batig slot zou alras verdwijnen ten verderve van ons finantieel evenwigt; ja, de kolonien zelve zouden te gronde gerigt en in een welligt niet verwijderd tijdstip voor ons verloren gaan. Van mijne zijde was het ge-gronde hoop op betere toekomst, op vermeerdering der batige sloten en wat dies meer zij; met een wakend vertrouwen op de

eerlijke beginselen der Regering, met bezadigden moed en kracht toegepast.

En wat is er geworden van de kommervolle voorspiegelingen van gene zijde? Zij hebben zich onvoorwaardelijk opgelost in even zoovele schrikbeelden zonder schadelijke gevolgen.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, deze uitkomst heeft mij aangemoedigd in korte trekken den indruk terug te geven, welken eene voortgezette studie bij mij heeft doen ontstaan. Ik geloof dat zulks wenschelijk is, omdat het zijn nut kan hebben, dat ook uit deze Kamer stemmen worden gehoord, welke tot vertrouwen, kalnte en een billijk geduld aansporen. Ik wensch echter geen strijd te voeren over hetgeen tijdens deze beraadslagingen door andere geachte sprekers is gezegd; waartoe zou die leiden? Wie zal daaraan in dezen oogenblik eene oplossing kunnen geven? Maar daarom verzoek ik ook aan mijne geachte medeleden, om jegens mijne beschouwingen geen tegenspraak te houden; een dadelijk antwoord voor de vuist acht ik in deze hoogst gewichtige aangelegenheid niet raadzaam en ik zal het ook niet geven; een nacht tot beraad zal mij wellicht niet gegund zijn.

Zal ik mij nu laten terughouden van mijn voornemen door het adres van de gewezen hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur op Java, eerst jl. Woensdag, het is opmerkelijk, bij deze Kamer ingekomen, en waarvan wij in deze vergadering een uitvoerig verslag hebben hooren geven? Neen, want bij de lezing van het stuk bleek het mij al spoedig een oud versleten thema te bevatten, wel eenigermate gevarieerd, maar waarvan de hoofdzakelijke inhoud reeds jaren geleden met niet minder ophef is bekend gemaakt en ingezonden geworden.

Ik wensch even als vroeger te spreken zonder vooringenomenheid, want ook eene goedtrouwige vooringenomenheid verblindt. Ik ben geen voorstander van gedurige bespiegelingen in het algemeen — mijne parlementaire loopbaan getuigt het — doch daar deze soms haar praktisch nut kunnen hebben, wil ik ook nu wel eens van mijne gewoonte afwijken; en dit zal ik even als altijd doen met den diepsten eerbied voor het oordeel van andersdenkenden.

Ik herhaal, dat ik voor het onderwerp geene specialiteit ben. Het is een stokpaard voor velen, niet voor mij, en dat ik ook niet gaarne berijd, omdat de stof als uitgeput kan beschouwd worden, en het bijna niet mogelijk is iets nieuws te verkondigen; maar, daar ik nog geen spijt gevoel over mijne rede, den 4den Januarij 1862 in deze Kamer gehouden, toen ik na al die zwartgekleurde schilderingen eenige bemoedigende woorden sprak, zoo vermeen ik ook nu en met gelijke overtuiging hetzelfde voetspoor te mogen vervolgen, altijd gedachtig (ik verzeker zonder eenige aanmatiging) aan het in eene vorige vergadering door den geachten spreker uit Gelderland geschilderd beeld van den eenvoudigen schaapherder bij het ontdekken van de waterbron, waarnaar de deskundigen te vergeefs hadden gezocht.

Ik zeg het een kundig en zeer bekwaam spreker uit de andere Kamer na, dat bij het voeren van den volhardenden strijd over den tegenwoordigen en toekomstigen toestand onzer kolonien de geschiedenis van het verledene niet ter zijde gelaten of in een verkeerd daglicht geplaatst mag worden, en het komt mij voor, ik zeg het met de meeste bescheidenheid, dat hiervan bij de gevoerde discussien, zoo in deze, maar vooral in de andere Kamer is afgeweken.

Bezadigdheid, rijp beraad en wijs beleid zijn kenmerken voor het goede in alle handelingen, en deze waarborgen vind ik terug in de heerschende koloniale regeringspolitiek.

Openbaarheid in het algemeen, maar vooral in het finantieel beheer, wie zal haar wraken? en ik zie haar betracht door dezelfde politiek. Is de verzekering dier openbaarheid in het finantieel beheer niet de hoofdoorzaak geweest van den gestadigen aandrang op eene comptabiliteitswet? Was zij niet de oorzaak van hare voordragt en vaststelling? Heeft het misbruik maken van millioenen schats daar ginds niet tot die openbaarheid en tot hare verzekering door de wet geleid? Heeft het afrukken van den sluijer des geheims en der duisternis de ontdekking van het tekort van die 114 millioenen (zegge honderd veertien millioenen gulden), niet ten gevolge gehad? Waar zijn die millioenen gebleven? Is het begrijpelijk, dat een stelsel van regeren en beheeren, waaronder zoo veel millioenen zoek raken en niet dadelijk verantwoord kunnen worden, een enkelen verdediger vindt? De Regering heeft op het verslag dezer Kamer verklaard, een onderzoek te hebben ingesteld hier te lande en in Indie: ik hoop op eene goede uitkomst. Is het almede aan die openbaarheid niet te danken, dat de strijd over de Indische belangen in verband met de belangen van het moederland onder het bereik van ieder navorscher is gekomen en met de gezegendste uitkomsten in de Staten-Generaal overgebracht? Was hiervoor gelegenheid onder

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)

de werking van het oude regime, geheel aan een enkele en bij uitsluiting opgedragen? Is hierdoor niet de bodem ingeslagen en een einde gemaakt aan het stelsel van gunstbetoon, dat zoo menige en luide klagten heeft doen ontstaan?

Vastheid in het regeringsbeleid is een ander kenmerk van die politiek. Wijkt de Regering, zoo als hare voorgangers, voor bespiegelingen van heilloozen aard, voor schilderingen van het dreigende penseel, voor even zoo vele onrustbarende berichten als door gediensstige maar ontrouwe pennen uit de tropische gewesten tot ons worden gezonden, voor zoo vele utopien en illusien over het onverbeterlijke van het bestaande? De onzekerheid, en dit zegt ons verslag, waarin de ambtenaren op Java met betrekking tot de beginselen der Regering verkeerden, veroorzaakt, dat zij niet met die kracht kunnen handelen, welke vooral in dat Oostersche land zoo onontbeerlijk is te achten. Maar waar is het bewijs van die onzekerheid en de daaruit voortgevloeide verlamming der kracht van regeren? Moeten wij aan de berichten uit die verlegen gewesten zoo onvoorwaardelijk geloof hechten? Heerscht niet de grootste overdrijving aan beide zijden? De waarheid zal wel in het midden liggen. En verdienen de officiële berichten geen geloof meer? Zijn die geheel zonder waarde? Uit die onzekerheid, zegt men, spruit bovendien ontevredenheid voort. Neen, Mijnheer de Voorzitter, ontevredenheid ontstaat daar niet uit die gewaande onzekerheid; maar zij wordt te weeg gebracht en opgewekt uit de zekerheid, dat het tijdperk angebroken is, waarop met ter-zijde-stelling van het gunstbelang van enkelen het algemeen belang zal bevorderd worden, — uit de zekerheid, dat het oude stelsel, waaraan die enkelen zoo zeer gehecht zijn, — ja zij, die door hunnen invloed en hun vermogen wel in staat zijn eenige *malaise* te doen ontstaan, dat het oude stelsel met zijne misbruiken heeft uitgediend, zal verbeterd en van de daaraan klevende gebreken gezuiverd worden. Nemen wij het voorbeeld aan hetgeen zelfs hier te lande en elders zoo vaak gebeurt bij elke voorgenomen verandering en verbetering in de bestaande instellingen; wij zien immers dan gelijke verschijnselen. Ik herinner, om een voorbeeld te noemen, de grondwettig bevolen verbetering van ons regtswezen. Stonden daar de beoordeelaars niet lijnrecht over elkander, en toen de Regering het juiste midden betrachte, het voor en tegen met kalmte en rijp beraad overwoog, was het toen niet van de eene zijde: uwe beginselen zijn onzeker, de onzekerheid schaadt en wekt ontevredenheid, zij stelt het regtsbeheer op losse schroeven en wat niet al? Was dit niet eene verregaande overdrijving? En zij, die riepen: haast u, waren het minst genegen, de herziening te helpen tot stand brengen.

Geene ingrijpende maatregelen te nemen zonder medewerking van hen, die het Nederlandsche volk vertegenwoordigen, is almede het kenmerk van de politiek. De Regering heeft hiervan bij herhaling de verzekering gegeven. Maar moet dit ook al het nemen van conservatoire maatregelen uitsluiten? Moet voor eene spoedige regeling, de bezadigdheid, het rijp beraad, het wijs beleid prijs gegeven worden? Mag het nemen van één besluit in zaken, welke bovendien dringende voorziening behoeften, aanleiding geven tot een verwijt en dat van de zijde van hen, die even als tot dusver de regeling van alles bij besluiten willen gehandhaafd zien?

Waar blijft de cultuurwet? Ik verlang die even vurig als zij, die op de indiening luide en bij herhaling hebben aangedrongen; maar (en hierin verschil ik zelfs van hen, die vertrouwend eene afwachterende houding aannemen) ik verheug mij, dat de Minister van Kolonien in het voorbereiden en ontwerpen dier wet het *festina lente* heeft in acht genomen. Ik had tot dien langzamen spoed bij deze gelegenheid nog willen aandringen, doch nu ik zijdelings vernomen heb, dat het ontwerp is gemaakt en spoedig aan den Raad van State tot advies zal worden verzonden, zou deze aandrang ontijdig zijn; intusschen wensch ik, dat bij dit hooge en kundige collegie niet al te zeer op afdoening worde aangedrongen, en dat de Minister met de meeste naauwgezetheit dat advies overwege. Het onderwerp is van al te groot gewigt, om niet alle overhaasting te vermijden, en ik ben er bovendien voor mij zeker van, dat sommigen van hen — ik bedoel geene leden van deze Kamer — die het meest op de indiening aandringen, wellicht het minst geneigd bevonden zullen worden, haar tot stand te helpen brengen; ik vrees, doch hoop dat mijne vrees ongegrond bevonden zal worden, dat het ontwerp, in welke strekking ook zamengesteld, geen apaisement zal aanbrengen, integendeel, dat het van zekere zijde reeds vóór het onderzoek zal worden veroordeeld.

De benoemingen voor Indie, zegt men, geven stof om de bestaande bezorgdheid te voeden, en er wordt gewezen op de benoeming van den heer van Rees, een bekend en verklaard tegenstander van het cultuurstelsel. Maar ik dacht, dat kunde, eerlijkheid en geschiktheid de maatstaf moest zijn, waarnaar de benoeming van ambtenaren moet geschieden en beoordeeld worden. Kan de regel

van onpartijigheid worden gehandhaafd, wanneer op de politieke rigting, wellicht dan ook op de gezindte van de kandidaten moet worden gelet? Of moeten zij uitgesloten blijven, die de rigting van het heerschende regeringsbeleid, wellicht vóór dat het aan het roer van den Staat was, belijden en aankleven? Neen, Mijnheer de Voorzitter, het kan den eerlijken en kundigen ambtenaar bij de toepassing van het regt, bij het vervullen zijner pligten niet schaden, wat hij vroeger als burger in het belang der maatschappij heeft geschreven of gezegd; hij weet zijne gehoorzaamheid aan de wet, zijn verbond door een eed aangegaan, en het welbegrepen welzijn des lands te verheffen boven zijne individuele opvattingen.

Wie der tegenstanders van de koloniale regeringspolitiek betwist het bestaan van groote misbruiken en gebreken in het tegenwoordige stelsel van regeren en besturen in Indie; wie wenschte niet verandering en verbetering bepaaldelijk in het gouvernements-cultuurstelsel? En toch willen zij het bestaande behouden en de Regering beletten, in die bestaande behoefte te voorzien. Willen zij werkelijk verbeteringen, zoo als zij betuigen, waarom dan op het voornemen der Regering vooruitgelopen? Waarom geven zij niet aan wat zij begeeren? Zij spreken steeds en zoo gereedelijk van sloopings-zucht, van algeheele vernietiging der cultures. Maar wie verlangt slooping en vernietiging? Heerscht die zucht bij het regeringsbeleid? Het tegendeel is bij herhaling verklaard. Zij vreezen, naar mijne bescheiden meening, en niet zonder reden, voor eene algeheele opheffing van het stelsel van gunstbetoon, en daarin vind ik althans den voornamen grond van hunnen strijd; van daar de strijd vóór dat de voorstellen tot verandering en verbetering zijn aangeboden; van een strijd, al heftiger en heftiger gevoerd naar mate het tijdstip der indiening die voorstellen nadert, als of voorzien wordt, dat de voordrachten der Regering al die heillooze bespiegelingen zullen logenstraffen. Is de slooping- en vernietigingskreet niet sedert jaren geslaakt, en de uitkomst daarvan steeds als van zeer nabij geschetst? En toch heeft de tijd tot heden al die voorstellingen beschaamd en zelfs het vertrouwen gesterkt van hen, die meer bemoedigd de toekomst zijn te gemoet gegaan.

Zij, de tegenstanders, verliezen ook geheel uit het oog, dat hun strijd gerigt is tegen de wet, want het regeringsreglement voor Nederlandsch Indie bakent een weg af voor verandering en verbetering in het bestaande, en dezen weg moet en wil de Regering volgen. Waarom bewijzen zij niet, dat de Regering dien afgebakenden weg verlaat: voorzeker het eenige afdoende middel om het geschonken vertrouwen aan het wankelen te brengen.

Het is een droevig verschijnsel, Mijnheer de Voorzitter, steeds te verwijzen op de ongunstige berichten uit Indie overgezonden, zonder de bron aan te wijzen, waaruit ze zijn geput. Bovendien elk Rijk, zelfs in Europa, levert eene schaduwzijde, uit echte en onpartijdige bronnen gesproten; maar daarbij mag de lichtzijde niet uit het oog verloren worden. En dan mag niet vergeten worden, dat de zoo zeer betrachte openbaarheid en de nuttige verbeteringen in de correspondentie-middelen thans alles doet kennen, wat onder het vorig Bestuur in Indie verholten bleef.

Het is niet te ontkennen, dat de voordeelen uit Indie in de laatste jaren aanmerkelijk ten bate ook van het moederland zijn vermeerderd; maar zij zijn niet aan de werking van het cultuurstelsel te danken. De vlugt, welke de waarde der producten genomen heeft, is daarop van den meesten invloed geweest. Het cultuurstelsel is integendeel, blijkens de statistieke opgaven, stationair gebleven, en het zijn juist de gebreken en misbruiken, aan het stelsel klevende, welke het beletten den vooruitgang te volgen, dien de productie door geheel de wereld zoo blijkbaar neemt. Mag de vooruitgang, welke bijv. in Brazilië en Ceylon waargenomen wordt, onverschillig blijven voor den tegenwoordigen toestand in Indie?

Laten wij het openlijk erkennen, Mijne Heeren, dat de heerschende stelsels in Indie onmogelijk onveranderd kunnen behouden worden bij de groote ontwikkelingen, welke zich alom op het gebied der morele en materiele krachten vertoonen, en sluiten wij ons aan bij het streven der Regering om onzen toestand daarmee tred te doen houden.

En schuiven wij die enkele betreurenswaardige voorvallen, waarop met zoo veel nadruk wordt gewezen, niet op de koloniale Regeringspolitiek. Vergelijken wij die voorvallen met hetgeen in vroegere jaren, onder vorige besturen heeft plaats gegrepen, en wie zal ze dan als van ernstigen aard te zijn, beschouwen? Het verledene zij de gids in het beoordeelen van het tegenwoordige.

Schreef niet reeds een man van hoog gezag, van de meest behoudende beginselen, in 1860, over de bestaande onzekerheid ten aanzien van het cultuurstelsel? Waarom die uitsluitend aan de politieke houding van deze Regering toegeschreven?

Is de onbekendheid van het Indisch bestuur met de regtspraak over het omhakken van enkele koffijboomen — zeer zeker eene betreu-

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1865. (Beraadslaging over hoofdstuk IX.)*

renswaardige zaak — zoo een onverwacht en onverantwoordelijk incident, dat het leiden moet tot eene veroordeeling van al de handelingen van het bestuur, en dat deze, als bij voorbaat, met wantrouwen moeten worden begroet? Wat vinden wij in de geschiedenis van vroegere jaren en onder vorige besturen geboekstaafd? Denken wij aan het gebrek aan voedsel in de regentschappen Demak en Grobogan, met de duizenden slagtoffers; — aan het gebeurde op Simbang, met zijne negen en twintig dessahoofden, gedurende vijftien jaren aangesteld, zonder wetenschap van het bestuur hier te lande.

Zoodanig is de toestand, welken de tegenstanders scheppen. Zij willen, even als wij, een einde aan den strijd, een einde, zoo als zij het noemen, aan de bestaande onzekerheid; zij dringen aan, even als wij, op de spoedige aanbieding van wetten, welke een gewenschten toestand in Indie moeten vestigen, — en diezelfde tegenstanders onzeggen reeds vooraf hun vertrouwen aan de Regering en willen, door het afstemmen der begrooting, den Minister van Kolonien doen wijken. Maar beseffen zij wel, welke toestand bij den val van den Minister zal ontstaan? Zal daardoor het tijdstip meer genaderd zijn, waarop een einde van den strijd en van de onzekerheid kan worden verwacht?

Welke is dan mijn wensch en mijn besluit?

Ik wensch niet, Mijnheer de Voorzitter, dat eene oppositie, mits zij gematigd zij en op waarheid steune, het terrein geheel verlate, — dit kan de Regering zelve niet verlangen; want uit een bezadigden en eerlijken strijd wordt de waarheid geboren; maar ik wensch tegen alle overdrijving te waarschuwen.

Mijn besluit is, mede hulpzaam te blijven en te trachten te weren, dat de weg tot het goede worde versperd. Ik vind geene reden, aan den Minister van Kolonien het vertrouwen te ontnemen, dat ik hem onder de leus van „wacht op mijne daden” heb geschonken.

Ik wensch den weg der pessimisten evenmin als dien der radicalen te volgen.

Ik verlang opheffing van bestaande gebreken en misbruiken, met behoud van het bestaande, doch verbeterde gouvernementcultuurstelsel. Ik blijf mij derhalve rangschikken onder de afwachters, waarvan de geachte spreker uit Gelderland, de heer van Rhemen van Rhemenshuizen, heeft gesproken, met het oog gevestigd op hetgeen de Regering doen zal, om het zonder vooringenomenheid met naauwgezetheid te overwegen en daarover in volle vrijheid te beslissen.